

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 6 15. februarja 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Živa Drole, Milena Strajnar, Tone Urbas, Bojana Žokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Velika izguba za vse
napredne sile sveta
stran 2

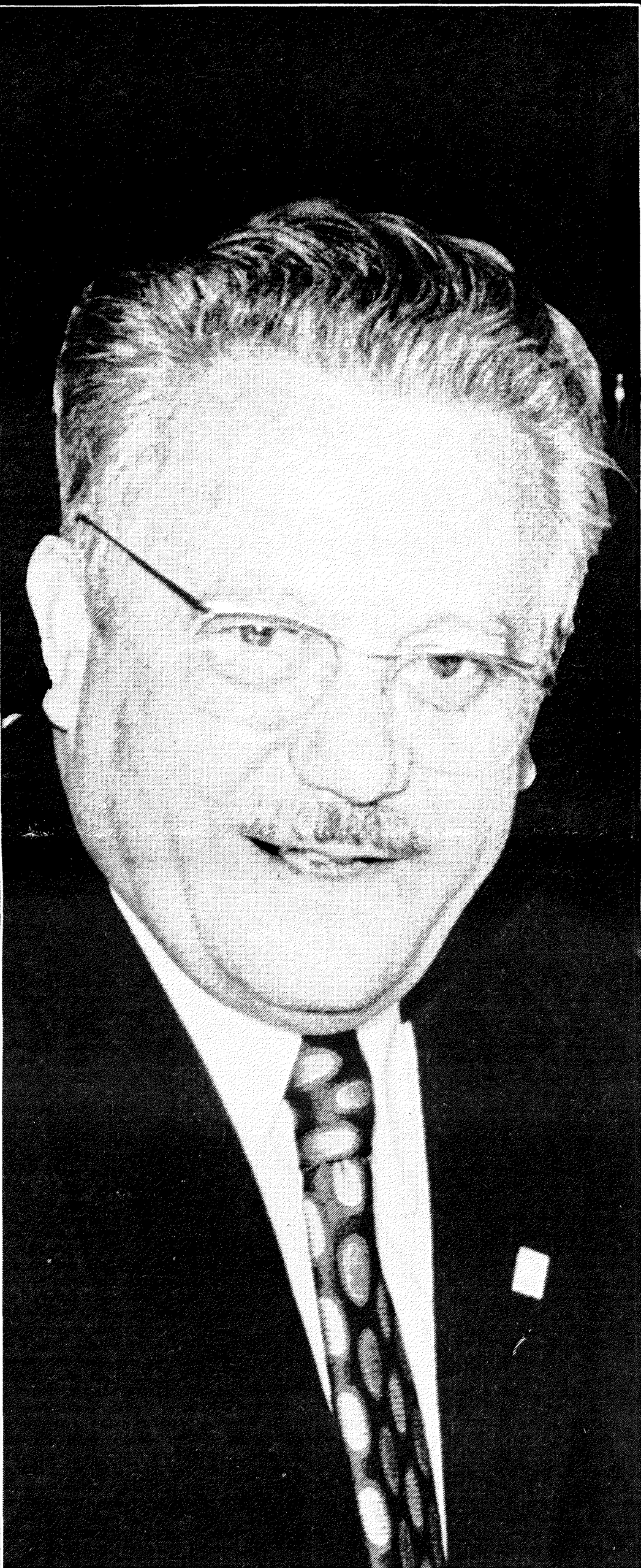
Človek z izjemno
človeškimi vrlinami
stran 4 in 5

Zadnje slovo
stran 8 in 9

Tak človek je
nenadomestljiv
stran 10

Življenje, ki ga je bilo
vredno živeti
stran 13

Fotografije za to številko so prispevali: Muzej ljudske revolucije Slovenije, Rtv Ljubljana, ČGP Delo

Umrl je Edvard Kardelj

Zveza borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije je zgubila svojega najzaslužnejšega člana. Umrl nam je izjemen duh, genialni, edinstveni in daleč spredaj hodeč teoretik marksistične misli in samoupravnega socialističnega sistema, odličen borec in strateg revolucije, zvesti tovariš in prijatelj, Edvard Kardelj-Krištof.

Globoko pretreseni smo nemo obstali. Izgubili smo soborca, ki je bil vedno v prvi predstraži, izgubili vsestranskega vodnika, učitelja v najboljšem pomenu besede. Ves, kakršen je bil, je pomenil človeka, ki je bil z vso svojo silovito delavnostjo in nepremakljivo zvestobo delavskemu razredu, izjemno dragocen. Dragocen, ne le nam, partizanom, ki smo vsa dolga leta od njega v polno zajemali znanja, volje in odločnosti v boju za napredek, ne le komunistom pri demokratičnem razvijanju in utrjevanju glavne usmerjajoče idejne sile družbe, ne le delovnim ljudem Slovenije in Jugoslavije, marveč tudi mednarodnemu delavskemu gibanju v boju za boljšo usodo in srečo človeštva sploh. Vedno je znal tisto, kar je bilo, kar je tukaj, uravnavati z nezadržnim zavestnim poletom zmerom snujočega in za napredkom težečega duha. Redka je lastnost ljudi, da umejo še na tako zapletena vprašanja človeškega nemira in družbenih tokov najti jasen in razumljiv odgovor – najti pot. In pronicljivost Krištofovih misli in odgovorov o problemih naše družbe, življenja in sveta je nakazovala in nakazuje poti in izhode čez zapreke razvoja. Malokomu je dano, da bi tako uspešno združeval teoretično misel z neizprosno revolucionarno odločnostjo in spet s človeško toplino, kakršno smo zmerom čutili v tovarišu Krištofu.

Neusahljiva svetloba njegovega genija, mogočni plamen njegovega jasnovidnega, kritičnega in snujočega duha na široko prepleta in osvetljuje v podrobnosti tisto, kar pomeni samoupravno socialistično družbeno ureditev.

Bilo je naravnost pretresljivo, kakšno silno voljo je vlagal v vedno nove misli tudi tedaj, ko je vedel, koliko mu je bolezen še odmerila časa. Do zadnjega trenutka je svoje moči posvetil sreči človeka. Takšen je bil v razgovorih za novo leto, za rojstni dan, ves čas razjedajoče bolezni, ob vsaki priložnosti je ljudem okrog sebe polagal na srce napotke in predloge, iz katerih je sršela ena sama velika želja: čimbolj izpopolniti zgradbo, ki se imenuje Titova Jugoslavija, čimbolj jo utrditi, na zunaj in na znotraj.

V zamirajoči zimi, v pričakovanju pomladi se poslavljamo od njega. Otrpli od bolečine stojimo ob njegovem grobu. Njegovo telo je odmrlo, toda njegova dela so tu in bodo ostala.

Naj nam poteši vzdih odločna volja uresničiti njegove zamisli, razpete čez ljube domače kraje, pa tudi daleč čez jugoslovanske horizonte, kajti le tako bomo počastili njegovo iskrenost slo po napredku.

Janez Vipotnik

Velika izguba za vse napredne sile sveta

Velik prijatelj zamejskih Slovencev

Lucio Gherzi: »Ob smrti Edvarda Kardelja izražam svoje globoko sožalje zvezi komunistov in vsemu slovenskemu narodu ob teži izgubi velikega predstavnika jugoslovanskega komunizma!«

Drago Štoka: »Edvard Kardelj je bil človek dela, človek, ki ni poznal počitka, bil je človek, ki je iskal, vrtal in skušal dobiti vedno nove prijeme. Bil je državnik, ki je poznal potrebe in težave današnjega časa, še posebej pa je razumel zamejske Slovence. Njegova smrt je boleče odjeknila med nami, ki smo ga spoštovali in imeli radi!«

Branko Pahor: »Vest o smrti Edvarda Kardelja je boleče odjeknila tudi med socialisti naše dežele Furlanije-Juljske krajine. Njegova smrt je velika izguba za vse jugoslovanske narode, za slovenskega pa še posebej. Tovariš Kardelj je poznan ne samo kot najožji sodelavec voditelja jugoslovanskih narodov tovariša Tita, ampak tudi kot teoretik vse revolucionarne poti jugoslovanskih narodov v povojni dobi. Njegove misli so že zdavnaj prešle meje Jugoslavije in njegova dela danes preučujejo v raznih krajih sveta. Tudi mi Slovenci, ki živimo zunaj meja matične domovine, smo s tovarišem Kardeljem izgubili velikega zagovornika naših pravic!«

Boris Race, predsednik slovenske kulturno-gospodarske zveze iz Trsta:

»Slovenci smo s smrtjo Edvarda Kardelja izgubili velikega revolucionarja, politika, državnika, znanstvenika, človeka globoke kulture in humanosti, jugoslovanski narodi pa enega najboljših voditeljev zadnjih štirideset let.

Nas zamejske Slovence je smrt Edvarda Kardelja še posebej pretresla, saj smo se skupaj z njim in ostalimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi borili za svobodo in pravičnejše življenje.

V mednarodni areni je tovariš Kardelj vsa leta po vojni zagovarjal naše pravice, njegove misli o reševanju narodnega in manjšinskega vprašanja so nam bile neizmerno koristne in vsakdanjem boju za naše narodnostne pravice!«

Matevž Grlič, predsednik narodnega sveta koroških Slovencev – Celovec:

»Tovariš Edvard Kardelj je bil tudi velik prijatelj nas, koroških Slovencev. Kot eden najuglednejših politikov je vselej zagovarjal in podpiral boj koroških Slovencev za narodno enakopravnost. Avstrijo je opozarjal na njene obveznosti in tako jasno izražal svoje stališče, po katerem ima država matičnega naroda pravico in dolžnost vsestransko podpirati boj slovenskega naroda v Avstriji.

Ob najhujši gonji proti koroškim Slovencem, ob preštevani manjšine pred tremi leti, je javno izpovedal svoje mnenje o naši problematiki.

V njegovih besedah smo razbrali resnično skrb za razvoj naše narodne skupnosti, razbrali pa tudi perspektive, ki jih imamo kot majhen narod. Njegova smrt pomeni veliko izgubo tudi za nas koroške Slovence, ki bomo tovariša Edvarda Kardelja ohranili v trajnem spominu!«

Karel Prušnik-Gašper, predsednik zveze koroških partizanov – Celovec:

»Smrt tovariša Krištofa me je izredno prizadela, saj je prav on pomenil zame in za vse koroške partizane človeka, ki je znal svojo marksistično-leninistično teorijo presaditi v nas, kot snov, ki se mora prenesti v prakso. Predvsem pa me je njegova smrt prizadela kot slovenskega komunisto, saj sem se učil od njega vse od 1934 leta, posebej pa še med NOB.

Kot partizani smo nosili njegove članke, pisano besedo v naših torbicah in izkoristili sleherni trenutek za učenje zlasti iz njegovega pisanega besednega rezervoarja o osvobodilni protifašistični fronti.

V tej veliki bolečini, ko se poslavljamo od našega velikega vzornika, nas tolaži to, da ima-

mo od njega veliko knjig, pisan in bogat zaklad za nadaljnje delo in revolucionarno politično življenje v boju za napredno in humano družbeno ureditev!«

Dr. Franci Zwitter, predsednik zveze slovenskih organizacij – Celovec:

»Z Edvardom Kardeljem smo koroški Slovenci izgubili resničnega prijatelja, ki je s svojim velikim znanjem, s prepričevalno iskrenostjo in osebno prizadetostjo zastopal naše narodne interese v edinstveni zgodovinski analizi slovenskega narodnostnega vprašanja že med obema vojnoma, nato v NOB, neposredno po drugi vojni, na mednarodnih konferencah in potem vsa leta s svojim usmerjevalnim delom do velikega intervjuja o manjšinskem vprašanju, ki ga je dal za avstrijski in domači tisk. In prav ta intervju bo tudi v prihodnje vodilo narodnostne politike zveze slovenskih organizacij na Koroškem v boju za dosego popolne enakopravnosti v družbi, ki nas obdaja in v prostoru, v katerem živimo...«

Velika izguba za vse revolucionarje sveta

Federico Melchor, španski revolucionar:

»Edvard Kardelj je bil nam španskim komunistom velik prijatelj prevsem zato, ker je bil človek, ki je imel toliko razumevanja za naš boj in za našo evrokomunistično politiko!«

Jesus Reyes Heróles, mehiški zunanji minister:

»Smrt Edvarda Kardelja je velika izguba za vse revolucionarje sveta in za vse tiste, ki se v svetu borijo za napredek!«

Babis Drakopolus, sekretar KP Grčije:

»Edvard Kardelj je zapustil novim rodovom zares veliko politično in teoretično dediščino!«

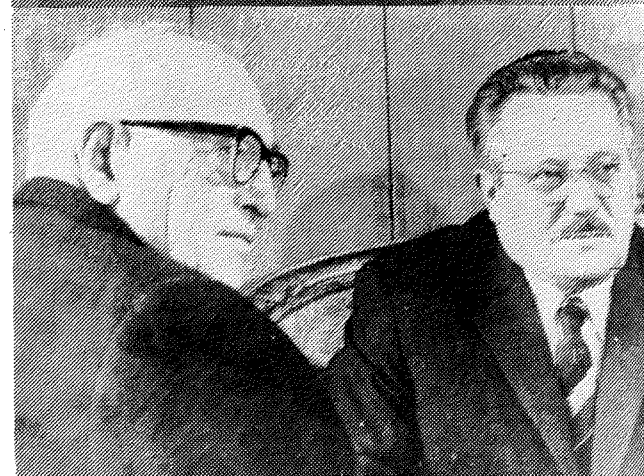
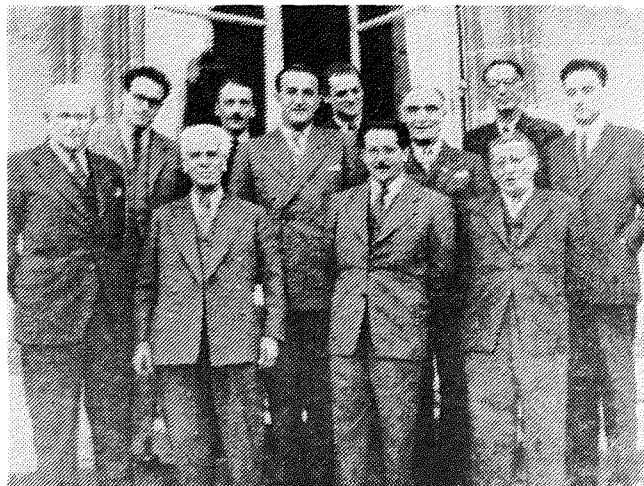
Fitzroy Maclean, predsednik britansko-jugoslovanskega društva in nekdanji odposlanec britanske vlade pri glavnem štabu NOV:

»Njegovo delo je še posebej pomembno pri ustavnem in političnem konstituiranju nove Jugoslavije, pri čemer je ta izvrstni mislec in teoretik pokazal izjemno izvirne zamisli. Z njegovo izgubo je nastala nenadomestljiva vrzel tudi za nas, ki smo ga imeli radi in ga spoštovali!«

Dolores Ibarruri:

Predsednica Komunistične partije Španije Dolores Ibarruri La Pasionaria je izjavila, da je »z globoko bolečino sprejela novico o smrti tovariša Edvarda Kardelja, enega najpomembnejših voditeljev Zveze komunistov Jugoslavije in jugoslovanskih narodov«. Legendarna španska komunistka je poudarila, da so »revolucionarna borba in teoretične zmogljivosti Edvarda Kardelja lahko za zgled vsem tistim revolucionarjem v svetu, ki se bojujejo za demokracijo in socializem. Mi, španski komunisti,« je nadaljevala La Pasionaria, »ko je dejala, da ima Edvarda Kardelja za eno največjih figur mednarodnega komunističnega gibanja,« ne bomo nikoli pozabili tistega stalnega prijateljstva, skrbi in solidarnosti, ki jih je Edvard Kardelj namenjal španskemu ljudstvu v njegovem boju za svobodo in demokracijo. Naše prijateljstvo z jugoslovanskimi tovariši ima globoke korenine.« Dolores Ibarruri je poudarila, da je Kardeljeva smrt velika izguba ne le za Jugoslavijo, marveč za vse mednarodno delavsko gibanje, potem pa je dejala, da pošilja družini Edvarda Kardelja in jugoslovanskim narodom izraze svojega »globokega sožalja ob smrti tako dragega in čudovitega tovariša«.

V republiški odbor ZZB NOV v Ljubljani prihajajo te dni številne brzojavke, v katerih so izražene globoke misli sožalja. Med prvimi je prispel telegram pokrajinskega odbora VZPI ANPI iz Trsta, v katerem izražajo svoje globoko sožalje ob nenadomestljivi izgubi tovariša Edvarda Kardelja za vse narode in narodnosti Jugoslavije!«

Življenje in delo Edvarda Kardelja

Njegovo delo bo najdragocenejša dediščina

V soboto, 10. februarja ob 14.35, je v ljubljanskem kliničnem centru umrl član predsedstva SFRJ in član predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije tovariš Edvard Kardelj.

Rodil se je 27. januarja 1910 v Ljubljani.

Leta 1926 je postal član SKOJ, čez dve leti pa še član KPJ. Skupaj z Borisom Kidričem je leta 1932 vzpostavil Pokrajinski komite KPJ za Slovenijo in obnavljal partijske organizacije, ki so bile razbite med šestojanuarsko diktaturo.

Konec leta 1934 ga je CK KPJ poslal v SZ, kjer je predaval zgodovino mednarodnega delavskega gibanja. Pred vrnitvijo v domovino je v Parizu na CK KPJ sestavljal dokumente za ustanovni kongres KP Slovenije na Čebinah. Leta 1937 je postal član CK KP Slovenije, čez leto dni pa član začasnega vodstva KP Jugoslavije, poznejšega politbiroja.

Od začetka leta 1940 je delal v Zagrebu v sekretariatu politbiroja CK KPJ. V začetku aprila 1941 je Kardelj prispel v Beograd, a se je po bombardiranju 6. aprila vrnil v Zagreb. Kmalu je odpotoval v Ljubljano, kjer je sodeloval v pripravah na ustanovitev OF. Kot član organizacije sekretariata CK KPJ za neosvojene kraje je z Glavnim štabom NOV in PO Slovenije širil vstajo. Pri glavnih štabih Slovenije in Hrvaške je organiziral ljudsko oblast, partijske in druge organizacije narodnoosvobodilnega gibanja in enote NOV. Oktobra 1943 je sodeloval na zboru v Kočevju in še isti mesec prišel na Titov poziv v Vrhovni štab v Jajce. Na drugem zasedanju AVNOJ je bil izvoljen v predsedstvo AVNOJ. Spomladi 1944 je šel v Drvar, kjer je ostal do nemškega desanta. Za podpredsednika začasne vlade DFJ in za ministra za konstituantno je bil Kardelj izvoljen marca 1945. Aktivno je delal pri sestavljanju prve ustave nove Jugoslavije. V začetku leta 1946 so ga izvolili za podpredsednika vlade FLRJ. Kot predsednik komiteja za zakonodajo je podal razlago vrste pomembnih zakonov. Opozoril je na pomen zakona o nacionalizaciji in govoril o gospodarstvu.

Od aprila do julija 1946 je bil šef jugoslovanske delegacije na posvetovanju ministrov za zunanje zadeve v Parizu, kjer je zastopal interese nove, Titove Jugoslavije. Sodeloval je v pripravah in v delu 6. kongresa KP oziroma ZKJ ter pri sestavi ustavnega zakona, sprejetega leta 1953. Od leta 1953 pa do 1963 je bil podpredsednik zveznega izvršnega sveta. V svojih referatih je podajal politične probleme, probleme kulturnoprosvetne politike, govoril o ideološkem boju, o delu delavskih svetov, o socialistični demokraciji, o vlogi sindikatov v našem sistemu itd. Aktivno je sodeloval pri oblikovanju programa ZKJ. Leta 1958 so ga na sedmem kongresu ZKJ v Ljubljani imenovali za sekretarja CK ZKJ. Februarja 1960 je postal član srbske akademije znanosti in umetnosti.

Neposredno je oblikoval ustavo, sprejeto leta 1963. Kot predsednik zvezne skupščine je govoril o družbenem delu in znanstvenem raziskovanju v zvezi z resolucijo o znanstveno-raziskovalnem delu. Na 8. kongresu ZKJ je opozoril na nove smeri družbenogospodarskega razvoja. Sredi leta 1967 je bil izvoljen za člana sveta federacije. Novembra 1968 je za svoje delo, povezano z marksistično mislijo, prejel nagrado AVNOJ. Decembra 1969 je bil promoviran za častnega doktorja znanosti ljubljanske univerze. Leta 1970 je spet sodeloval pri pripravi in oblikovanju nove ustave. Obenem je pomagal pri pripravi

V soboto, 10. februarja je bila v Beogradu skupna seja predsedstva ZKJ in predsedstva SFRJ. Na seji so počastili spomin Edvarda Kardelja, velikega revolucionarja in državnika, narodnega heroja, junaka socialističnega dela in graditelja naše socialistične skupnosti.

Ob smrti tovariša Edvarda Kardelja sta centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije in predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije izdala naslednje sporočilo: »Socialistična federativna republika Jugoslavija, Zveza komunistov Jugoslavije, delavski razred, delovni ljudje, narodi in narodnosti naše države

neodvisnost, za stvar revolucije in socializma, za mir in družbeni napredek v svetu.

Tem plemenitim ciljem je tovariš Kardelj daroval sebe cellega in vse svoje življenje do zadnjega diha – neomajnost in neutrudno garanje revolucionarja, globoko razumevanje notranjih zakonitosti in gibalnih sil družbenega gibanja, bleščeč in prodoren um velikega marksističnega teoretika, vizionarsko moč in pogum stratega revolucije, ki je proti predsodkom o vseomogočnosti države postavljaj širino in moč zavestnih, organiziranih, samoupravljaljskih ljudskih množic kot odločilnega nosilca družbenega napredka.

riš Edvard Kardelj predano in ustvarjalno potrjeval revolucionarno in humanistično osebnost borca za socializem in človeško srečo, stal v prvih vrstah revolucionarnih bojov, s katerimi so delavski razred, narodi in narodnosti Jugoslavije pod vodstvom KPJ s tovarišem Titom na čelu izbojevali oboroženo revolucijo in uvedli resnično ljudsko oblast, zgradili novo socialistično in demokratsko družbo, neodvisno in samoupravno skupnost svobodnih ljudi in pobratenih narodov.

V tem veličastnem boju našega revolucionarnega gibanja je tovariš Kardelj dajal od zgodnje mladosti vse svoje umske moči, vso svojo neizčrpano ustvarjalno energijo. Dajal je neprecenljiv delež k ustvarjanju politike in sprejemanju vseh bistvenih odločitev naše partije, odkar jo vodi tovariš Tito, od pete državne konference KPJ in petega kongresa KPJ pa do sprejetja programa ZKJ, vse do 11. kongresa ZKJ. Njegova ustvarjalnost je oblikovala vse bistvene opredelitve delavskega razreda, narodov in narodnosti naše države, od usodnega leta 1941 in med herojsko osvobodilno epopejo, od odločitev osvobodilne fronte in AVNOJ, od prve naše ustave leta 1946 do ustave SFRJ leta 1974 in zakona o združenem delu.

Tovariš Kardelj, revolucionar – politik, je bil hkrati tudi revolucionar – junak. Tesno je povezoval marksistično teorijo z revolucionarno prakso in tako dal velik prispevek k zmagovitemu poteku našega narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Tovariš Kardelj je vedno s ponosom poudarjal, da je jugoslovanski narod in narodnostim z njihovo socialistično revolucijo uspelo ustvariti socialistično državno skupnost, ki je dovolj močna, da v današnjem svetu, v katerem se narodi še vedno soočajo z imperializmom in hegemonizmom, lahko zaščiti vsakega izmed njih in vse skupaj, njihovo nacionalno neodvisnost in svobodno odločanje o poti socialistične izgradnje, ki si jo izberejo.

Izjemen je prispevek tovariša Kardelja k mednarodni afirmaciji socialistične Jugoslavije, zagotovitvi njene neodvisnosti, izgrajevanju naše zunanje politike, boju za enakopravne in demokratične politične in ekonomske odnose med narodi in državami, proučevanju idejnih in teoretičnih temeljev politike neuvrščenosti, kakor tudi preraščanju preživelih oblik odnosov v delavskem gibanju v svetu in k afirmaciji načel neodvisnosti, samostojnosti, enakopravnega in prostovoljnega sodelovanja in solidarnosti komunističnih, socialističnih in naprednih partij in gibanj, nevmešavanja v notranje zadeve drugih in odgovornosti partij in gibanj pred njihovim delavskim razredom in ljudstvom.

(Odlomek iz poročila CK ZKJ in predsedstva SZDL Jugoslavije)

dokumentov za 10. kongres in za druga partijska srečanja. Vzroke ustavnih sprememb je analiziral in jih na raznih zborih pojasnjeval. Leta 1974 je postal častni član makedonske akademije znanosti in umetnosti. Ob pripravah zakona o temeljih sistema družbenega načrtovanja leta 1976 je sodeloval v zveznih svetih za vprašanja družbene ureditve.

Na trideseti seji predsedstva CK ZKJ junija 1977 je Kardelj s svojim govorom in razpravo podal temelj dejavnosti ZKJ v pripravah na 11. kongres ZKJ. Poudaril je pomen subjektivnega dejavnika socializma v sistemu socialistične samoupravne demokracije. Februarja lani je bil promoviran za prvega častnega doktorja univerze »Džemal Bijedić« v Mostaru.

Zbrane študije, razprave, govori in članki Edvarda Kardelja so izšli v devetih knjigah z naslovom »Problemi naše socialistične izgradnje«. Objavljeni so v več kot dvajsetih tujih jezikih.

so izgubili svojega velikega sina – tovariša Edvarda Kardelja, člana predsedstva SFRJ in predsedstva CK ZKJ, državnika, revolucionarja, narodnega heroja, junaka socialističnega dela, znanstvenika in misleca. Neizprosna smrt je iztrgala iz naših vrst velikana socialistične revolucionarne misli in prakse, katerega delo bo za vselej ostalo ena od najdragocenejših dediščin našega boja za socializem in socialistično samoupravljanje, osvetljujejoč kot neusahljiva bakla nadaljnje poti do dokončne osvoboditve dela, delavskega razreda, narodov in človeka.

Tovariš Edvard Kardelj je bil član KPJ in ZKJ več kakor pet desetletij, prvi soborec tovariša Tita že od leta 1934, član centralnega komiteja KPJ od leta 1937 in je v največji mogoči meri poosebljal lik komunističnega revolucionarja v zgodovini naše partije na čelu s tovarišem Titom, izpolnjeni s nenehnimi bitkami, a tudi z odločilnimi zmagami v boju za nacionalno in človeško svobodo in

Smrt tovariša Kardelja pomeni eno od najhujših izgub, kar jih je naša partija občutila v vseh šestdesetih letih svojega obstoja in revolucionarnega dela. Zato je vest o njegovem odhodu iz naših borbenih vrst tako globoko in boleče odjeknila v srcih in zavesti vseh naših ljudi, v njegovi rodni Ljubljani in Sloveniji, pa po vsej Jugoslaviji, pri vseh naših narodih in narodnostih.

Tovariš Edvard Kardelj je s svojim življenjem in delom desetletja oboroževal naše revolucionarno gibanje in njegove borbe s tistimi izkušnjami in spoznanji, ki so jim pomagali proniciati v objektivne zakonitosti razvoja družbe in v njih iskati izhodišče za svoje akcije, usmerjene v revolucionarne družbene spremembe. Njegova teoretična dela so oblikovala temelje idejnopolitičnega programa zveze komunistov in vseh organiziranih sil socialistične zavesti in ustvarjanje v njihovem vsakdanjem boju za socializem.

Več kot pet desetletij je tova-

In pride trenutek, ko se vprašaš: je res vsak človek nadomestljiv? Resnica je v tem, da posameznik, še celo velik genij, živi naprej v svojih delih. Živi toliko bolj, če oni, ki ostanejo, najdejo dovolj moči, da črpajo vzpodbude in znanja iz zakladnice njegovega uma. In to je kontinuiteta revolucije, o kateri je tovariš Edvard Kardelj zelo pogosto govoril. Govoril je o revoluciji, ki sama sebe preverja, se na ta način bogati, razširja svoje horizonte in horizonte človeškega duha.

Mislím, da je prav v izrazu – partizanske vrline – zajeta globina tovariša Kardelja kot človeka, revolucionarja, misleca, graditelja in predvsem humanista. Te njegove vrline je bilo mogoče opaziti na vsakem koraku. Sam sem imel še posebno priložnost, da sem jih spoznaval, ko sem trinajst let in pol vodil delo v njegovem kabinetu. To je bila pravzaprav mala raziskovalna, študijska in analitična institucija. Na vseh področjih, na katerih je de-

loval tovariš Kardelj, smo v delovnih skupinah organizirali analitično in dokumentacijsko delo. Tovariš Kardelj je želel biti na tekočem z vsemi dogajanjmi od področja teorije, idejnopolitičnih vprašanj, graditve partije, državne izgradnje, našega materialnega razvoja, odnosov s svetom, vse tja do subtilnih vprašanj izobraževanja, kulture, zdravstva...

Tovariš Kardelj ni nikoli ničesar zahteval. Takrat, ko sem prišel na delo v njegov kabinet in ga vprašal, kako naj bi organiziral delo in kaj pravzaprav pričakuje od kabineta, mi je enostavno odgovoril: »Poglej, kaj delam jaz in najdi delo zase!«

Z neverjetno skrbjo in natančnostjo se je vselej zanimal, če so prošnje, priporočila ali predlogi, ki so jih ljudje pošiljali v njegov kabinet, dobili svoj odgovor. Toda prav tako strogo je ocenjeval neutemeljene zahteve, kadar so se posamezniki obračali nanj z očitnim namenom, da bi zlahka in neutemeljeno dosegli svoje egoistične ali parcialne smotre.

Tovariš Edvard Kardelj je

Dr. Anton Vratuša, predsednik izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije: »Delo tovariša Kardelja je eden od neusahljivih virov za vzpodbude, voljo in moči.«

Človek z izjemno človeškimi vrlinami

vedno našel čas, da se je seznanil z rezultati dela v kabinetu. Pri tem je še posebej pomembno, da je bil pripravljen poslušati informacije in predloge vseh sodelavcev. V še tako drobnem prispevku posameznika je našel zrno, ki pelje korak dalje. Na ta način pa je vzpodbujal k še večji aktivnosti in ustvarjalnosti. Tudi tu mu je bila vsaka hierarhija tuja. Veljalo je, kaj je kdo povedal, ne pa, kdo je to bil. Ta Kardeljeva črta mi je bila vedno živo

stvo je, da se osvobodí okovov, ki jih je podedoval v zgodovinskem razvoju družbe. Gre za spono, ki jih še vedno največji del človeštva čuti zavoljo sistema, ki se je zgradil v kapitalistični družbi, ki samo hiti za profitom na osnovi izkoriščanja tujega dela.

Novih družbenih odnosov ni mogoče enostavno prenesti ali presaditi od nekje drugod, je pogosto poudarjal tovariš Kardelj. Trdil je, da moramo ljudje s

da bo lahko prišel do veljave elementarni človekov moralni in ekonomski ter politični interes. Da, nekateri zaradi tega obtožujejo komuniste, češ da vse skupaj zreducirajo le na materialne interese. Toda pri tem gre vendar za to, da je treba človeka kar najbolj osvoboditi prav materialnih skrbi za njegovo eksistenco, da bi se lahko svobodno razvijal njegov duh, da bi se lahko svobodno razvijale njegove ustvarjalne sposobnosti.

in kar je napisal. In prav o tem, kar je napisal, kar je ustvaril in kar nam je zapustil, je najtežje na kratko govoriti. Najtežje zato, ker je njegov ustvarjalni opus tako obsežen, vsestranski in vesoljni, da je težko objeti vse njegove dimenzije.

»Potovanje skozi čas« – elementarne resnice o marksističnem pogledu na svet, namenjene najmlajšemu rodu. Napisal jih je še pred vojno. Po vojni jih je obdelal in so danes z

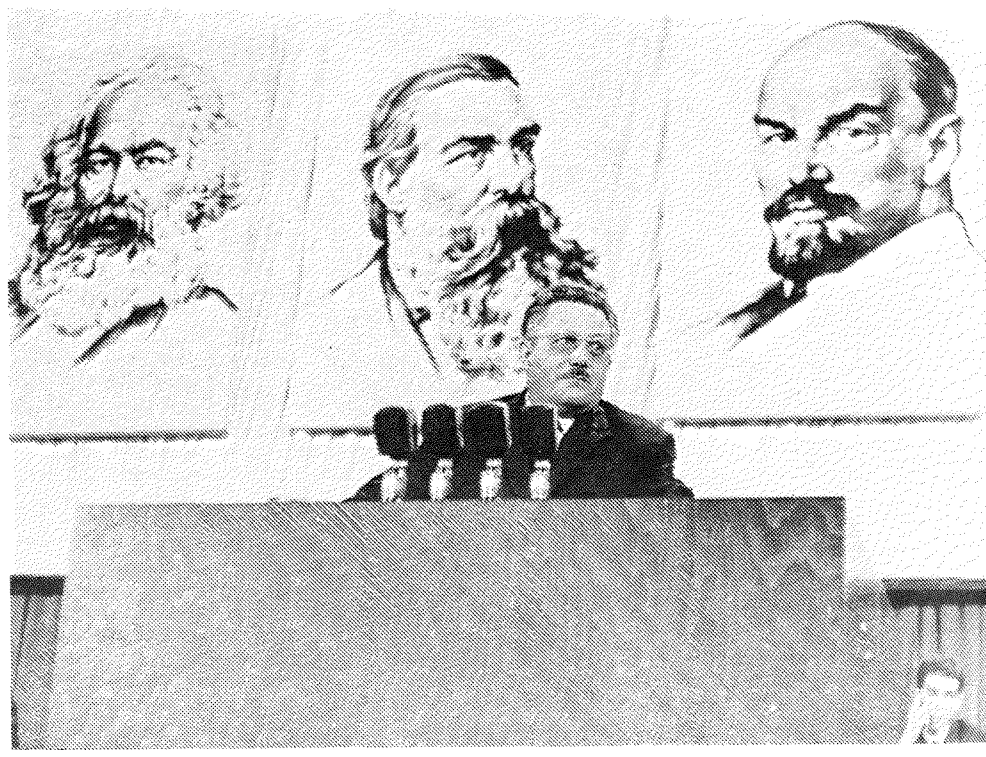

svojimi močmi graditi takšno družbo. Svobode in sreče, da nihče nikomur ne prinese na krožniku. Človek si ju mora ustvariti sam. Vloga in poslanstvo zveze komunistov in vseh organiziranih socialističnih sil pa da je v tem, da v teh prizadevanjih pomaga človeku,

Seveda pa je, ko človek govori o liku Edvarda Kardelja, premalo, če bi se zadrževal samo na osebnih potezah. Njegovo globoko zaupanje v človeka – in to je bila osnova njegovega revolucionarnega delovanja – je vtisnilo pečat humanosti vsemu, kar je storil

ustreznimi ilustracijami na voljo v vseh jezikih Jugoslavije. Gre za drobec njegovega dela, ki kaže, kaj je Kardelju pomenila mlada generacija, ki je hotel podeliti z njo vse, kar je mogel in znal.

»Razvoj slovenskega narodnega vprašanja« –

epohalno znanstveno delo in temeljni prispevek v zakladnico marksističnega pojmovanja nacionalnega vprašanja, ki je bilo osnova urejanja mednarodnih odnosov v Jugoslaviji. In mora to tudi ostati.

»Socializem in vojna« – delo, ki ga je napisal v revolucionarni ihti in strahu, da socialistične države ne bi pregloboko zabredle v hegemonistične vode. Kolikokrat je opozarjal v zvezi s tem, kaj je poslanstvo socializma in socialistične države: pomoč narodom, da se osvobodijo kolonialnega in imperialističnega jarma, pomoč novim državam, ki so krenile na pot samostojnega razvoja, vnašanje načel enakopravnosti, medsebojnega spoštovanja, vzajemnosti in resnične internacionalistične solidarnosti v odnosih med socialističnimi državami. Ne pa izvažanje revolucije in vsiljevanje tujih vzorcev, »mlajšim« in slabotnejšim. Od tod tudi njegovo stališče, da je temeljno vprašanje bodočega razvoja sveta razvoj v okviru socializma kot sve-

cionarne vizije Edvard Kardelj izoblikoval veličastne podobe demokratičnega pluralizma samoupravnih interesov kot resnično demokratične humanistične, osvobajajoče alternative vsakemu sistemu političnega pluralizma ali pa »monolitizma«.

Zares je bil državnik, znanstvenik, pa tudi umetnik.

Mislil, da lahko rečemo, da je njegova študija »Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja« epohalno delo, ki predstavlja tudi program za uresničevanje doslej samo slutenih razsežnosti resničnega socialističnega samoupravnega humanizma. Uresničevali pa ga bomo mi in bodoče generacije. Naš uspeh pri tem bo odvisen predvsem od tega, do katere mere se bomo dosledno držali preizkušene revolucionarne pravila, da korak za korakom odстранjujemo in presegamo vse oblike odtujitve delovnega človeka in vsakršnih monopolov ter hegemonizma vsake vrste. Z eno besedo – vse, kar za-

nem mestu; to so delavski sveti z vsem mehanizmom tja do delavske samokontrole in družbenega pravo- branilca delavskega samoupravljanja, kot posebne dejavnika v zaščitnem mehanizmu družbenega samoupravljanja. Nadalje so tu družbenopolitične organizacije: zveza komunistov, Socialistična zveza, sindikati, kot najbolj množična organizacija delavskega razreda, in druge. V njih in prek njih ta isti človek, bodisi učitelj ali delavec za strojem ali zdravnik, deluje, da bi razširili obzorja in poglobil politični, humanistični smisel samoupravljanja. In končno, ta isti delovni človek, organiziran v sodobni državi in njenih organih samoupravljanja in oblasti deluje, da bi bil vedno manj oblasti in vedno več samoupravljanja in pravic, ki izhajajo iz prostovoljnega in zavestnega prevzemanja obveznosti na osnovi samoupravljanja, po lastni prepričanosti in ne zgolj na osnovi sile zakona. V takih pogojih razvitega družbenega samoupravljanja so tudi sankcije za neizvrševanje obveznosti, drugačne.

Odlikovanja Edvarda Kardelja

Jugoslovanska:

Red narodne osvoboditve
Red zaslug za narod z zlato zvezdo (prej: Red zaslug za narod 1. reda)
Red bratstva in enotnosti z zlatim vencem (prej: Red bratstva in enotnosti 1. reda)
Red za hrabrost
Red narodnega heroja
Red partizanske zvezde z zlatim vencem (prej: Red partizanske zvezde 1. reda)
Red junaka socialističnega dela
Red jugoslovanske zvezde z lento (prej: Red jugoslovanske zvezde 1. reda)
Red jugoslovanske velike zvezde

Tuja:

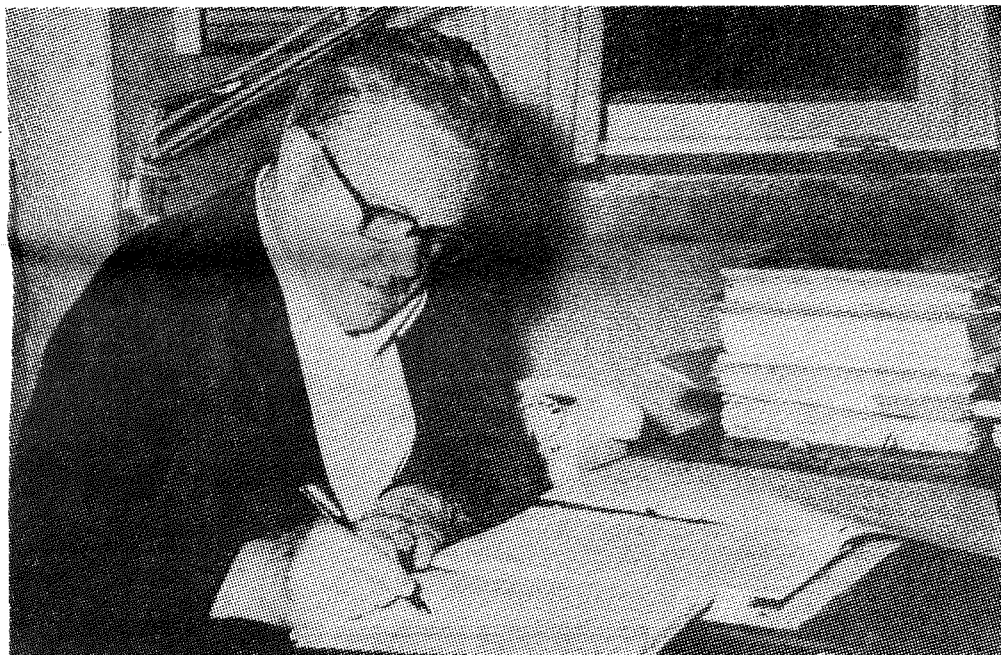
Red Lenina (1944)
Red »9. septembra 1944« (LR Bolgarija)
Kraljevski Red Georga I. Veliki zlati križ (Grčija)
Red Republica Espanola (de la Liberacione de Espana, izdan v Parizu 7. 11. 1949)
Red Grand Croix (Kraljevina Cambodge: 1959)
Red azteškega orla I. reda (vlada Mehike, 1963)
Red bele finske rože – Grand Croix (predsednik republike Finske: 1963)
Red Krzyża Grunwaldu II Kl. (9. 5. 1963 – Poljska)
Red za neodvisnost I. reda z lento (Tunis: 1965)
Red republike Sudan I. reda z lento
Red Grand Croix (norveški kralj Olaf V, 1966)
Red Krone I. reda z lento (Iran, 20. 6. 1966)
Red krone in reda »Taj I – Grand Cordon«, Šah Mohamed Reza Pahlavi, 1967)
Red Tudor Vladimirescu I. reda (vlada Romunije, 1968)
Red veliki križ za zasluge Čila z lento (1970)
Red reda »Polonia restituta« I. stopnje (1973)
Zlata jubilejna medalja z likom Georgija Dimitrova (1973)
Red zlate zvezde prijateljstva I. reda (NDR – Erich Honecker med obiskom v Jugoslaviji januarja 1977)

Članstvo v akademijah ter znanstveni naslovi

Častni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, 6. december 1949
Redni član Srbske akademije znanosti in umetnosti, 17. december 1959

Častni član Akademije znanosti in umetnosti BiH, 29. april 1971
Častni član Makedonske akademije znanosti in umetnosti, 27. december 1974
Častni doktor znanosti Univerze v Ljubljani, 11. december 1969
Redni profesor politične ekonomije socializma na ekonomski fakulteti v Ljubljani, 17. februar 1977
Prvi častni doktor znanosti Univerze Džemal Bijedić v Mostarju, 11. februarja 1978

tovnega procesa. Kapitalizem ni več sposoben, da bi oklenil v svoje klešče socializem kot svetovni proces, ki vedno bolj deluje kot osnovni nosilec krize kapitalističnega sistema.

Gre torej pri tem za osnovno vprašanje – ali bo res ta socializem human, ali bo res prinašal človeku pravo svobodo!

Izjemno delo tovariša Kardelja so tudi knjige in razprave, ki jih je napisal v času, ko ga je že razjedala težka bolezen. Človek se ne more oteti vtisu, da je velikan – revolucionar, dal vse od sebe, da bi oblikoval to, kar je dozorelo v socialistični graditvi in v njem samem. Ne bi bil Kardelj, ko bi se prepuščal samo svoji neizčrpni imaginaciji in pisal. Zadržal je preizkušeno metodo revolucionarja: preverjal je svoje ideje v nenehnem soočanju mnenj, jih sporejal s prakso množic, segajoč pri tem vedno in neutrudno tudi po klasičnih marksizma. Mislil na znane »brionske razprave«, iz katerih je z močjo revolucije

stira pot v »carstvo svobode«.

☆

Ideja tovariša Kardelja o osvoboditvi dela in človeka je trdno utemeljena v marksistični znanosti, v znanstvenem socializmu, toda vedno znova oplojevana z revolucionarno prakso in z revolucionarnimi izkušnjami našega lastnega boja.

Znane so njegove študije o našem komunalnem sistemu. Pri tem je vedno vztrajal na prvih naših komune; to pa so: Pariška komuna, Leninovi sovjeti in narodnoosvobodilni odbori, revolucionarna pridobitev našega narodnoosvobodilnega boja. In tako se je naša komuna izgrajevala naprej vse do današnjega dne, do delegatskih skupščin in skupaj z njo naš celotni politični sistem na osnovah samoupravno združenega dela.

Delovni človek v tem sistemu ni izgubljena edinka, s katero bi lahko manipulirali. On vse bolj deluje kot dejanski samoupravljelec. Za to ima na voljo vrsto instrumentov. Najpomembnejši je delavsko samoupravljanje na samem delov-

V takih pogojih se razvijajo tudi nove, socialistične vrednosti.

Tovariš Kardelj je večkrat poudarjal, da se človek ne obnaša eksploatorsko zavoljo tega, ker bi to bilo v njegovi naravi, ampak zato, ker živi in deluje v takem sistemu. Torej je treba menjati sistem, da bi delovni ljudje dejansko ustvarili odnose, v katerih bo vsakdo lahko živel samo od rezultatov dela svojih rok in uma, ne pa na osnovi izkoriščanja tujega dela.

☆

Osnovna misel, ki prevzema človeka ob tej strašanski izgubi je – ali bomo dovolj močni, da bomo hrabri in dosledno koristili neocenljivo dragoceno dediščino, ki nam jo zapušča Edvard Kardelj. Ali jo bomo znali dovolj modro koristiti in jo naprej, v okviru naših lastnih možnosti in sposobnosti bogatiti, v interesu razvoja socializma in osvoboditve človeka. Mislil, da imamo vse pogoje, da v tem uspemo!

Izjava za TV-15
Zapisal Silvo Teršek

»Jesen 1942«

Iz knjige pod tem naslovom, v kateri so objavljena pisma Borisa Kidriča in Edvarda Kardelja, objavljamo nekatere odlomke, v katerih velika revolucionarja ocenjujeta stanje našega odpora ter moč in aktivnost osvobodilne fronte.

Poročilo Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča dne 28. oktobra 1942 izvršnemu odboru OF v Dolomitih

Dragi tovariši!

Ne zamerite nama, da se tako dolgo nisva oglasila s svojim poročilom. Med tem časom, kar nisva bila tu, so se stvari v toliki meri spremenile, da se je najprej bilo treba šele živeti, da bi lahko o vsem izrekla svojo sodbo. Prej pa bi vsako poročilo lahko precej slabo odražalo resnično stanje stvari v Ljubljani. Pa tudi danes bova lahko dala samo površen pregled resničnega stanja.

1. V splošnem je moj vtis, da so zadnji dogodki samo Ljubljano neprimerno manj prizadeli kot pa zunanjo pokrajino. Četudi je sicer res, da se je bela garda tu najbolj aktivizirala in da se je pod njenim pritiskom in pritiskom okupatorskega terorja nekoliko pokolebal del množic, ki so sledile OF, je vendar v splošnem ugled OF ostal skoraj nedotaknjen, v marsičem pa je celo bistveno pridobil v množicah. Smatram, da je vzrok tega deloma v tem, da je sama Ljubljana vendarle stala nekoliko ob strani glavnega udarca okupatorske ofenzive, deloma pa – in to se mi zdi glavno – so na Ljubljano zlasti delovali zunanje politični momenti, ki so na naše kmečke množice imeli manj vpliva. Skratka, avtoriteta OF je v splošnem ostala skoraj nedotaknjena. Zlasti pa se je to začutilo v zadnjih dveh tednih, po likvidaciji Natlačena in po nekaterih pozitivnih vesteh s področja zunanje politike. Objektivni pogoji za naše delo so potemtakem vsekakor zelo dobri in nam celo že sedaj omogočajo, da v kratkem času lahko razvijemo tak polet in razmah, kakršen je bil karakterističen za »otroško dobo« naše OF. Kajpak, po vseh dosedanjih izkušnjah in po vsem prenehanem trpljenju je privrženost ljudskih množic OF že drugačna kot je bila. Če je bila prej bolj splošno čustveno gibanje, je danes že jasno čutili v množicah tisto revolucionarno voljo, ki dela OF danes za sovražnike še neprimerno bolj nevarno, kot je bila kdajkoli prej...

V nadaljevanju tega pisma Edvard Kardelj opisuje občutke ob svojem prihodu v Ljubljano (prav tistega dne, ko je bil likvidiran ban Natlačen) ter sprva prestrašene reakcije nekaterih aktivistov OF ob streljanju talcev:

»Naš aktiv je sicer dober, vdan stvari in v več ali manj normalnih časih tudi vztrajen v svojem delu. Cesar se pa še ni naučil – a v današnjih časih je prav to najbolj treba znati – je: znati plavati proti toku, premagovati splošno razpoloženje mas, boriti se s tem razpoloženjem, razbijati paniko s svojo lastno neustrašenostjo, videti pred očmi nujni cilj tudi tedaj, ko kapitulantsko razpoloženje pritiska z vso silo...«

To je le delček iz pisma, ki sta ga kot poročilo poslala izvršnemu odboru OF v Dolomite Edvard Kardelj in Boris Kidrič jeseni, leta 1942, ko sta s pronicljivostjo starih revolucionarjev ocenjevala stanje odpora v okupirani Ljubljani.

Poročilo Edvarda Kardelja dne 6. in 12. novembra 1942 vrhovnemu komandantu NOV in PO Jugoslavije Josipu Brozu-Titu in Kominterni o položaju v Sloveniji

(to poročilo je tovariš Bevc posredoval vrhovnemu štabu in Kominterni preko tovariša Josipa Kopiniča, ki je v Zagrebu vzdrževal radijsko zvezo s Kominterni in Vrhovnim štabom NOV in PO Jugoslavije).

Dedu: I. Gl. štab Slovenije o rezultatih Nemško-italijanske ofenzive julij-avgust-september: Sodelovalo 60.000 Italijanov in 20.000 Nemcev. Istočasno po vsej Sloveniji. Pomagali oddelki bele garde in mihajlovičevcev. Italijani imeli 2000 mrtvih in ranjenih. Nemci do 500. Naše izgube okoli 360 mrtvih in pogrešanih. Že v teku septembra izvršena reorganizacija. Formirane 4 brigade, a ostali kakor prej: terenski odredi vsepovsod. Vrši se spet mobilizacija novih partizanov. Morala dobra. V teku oktobra že povsod naše trupe v ofenzivi. V enem mesecu zaplenili orožje za dva bataljona. Izvršena reorganizacija v Glavnem štabu. Komandant in politkomisar – člana CK KP Slovenije, namestnik komandanta – aktivni generalštabni polkovnik jugosl. vojske,

pomočniki politkoma: 1 komunist, 1 krščanski socialist, 1 nacionalist-sokol. Birk

(Franc Birk je bilo Kardeljevo ilegalno ime, ko je od leta 1934 do 1937 bival v Sovjetski zvezi. Pozneje je s tem imenom podpisal svoje depeše Kominterni)

... in še drugi del poročila o stanju v Sloveniji:

II. Klerikalna reakcija »bela garda« in mihajlovičevci prešli na odkrito oboroženo sodelovanje z Nemci in Italijani. Po vsej Sloveniji formirajo okupatorji »Antikomunistično milico«, v kateri so dejansko celokupna bela garda in mihajlovičevci. Delno prisilno mobilizirani, delno najreakcionarniji elementi. Komandanti aktivni jugoslovanski oficirji-mihajlovičevci. Imamo dokaze, da je to v sporazumu s slovenskimi člani londonske vlade. Vodja je bil ban Natlačen. Vse-povsod teror bele garde. Ubijajo in požigajo. Mase ostale zveste OF. Plenum OF, ki se je vršil, pokazal, da so vse politične skupine v OF ostale na liniji OF. Zveza okrepljena. Pristopile neke nove grupe iz dosedanje »sredine«. Gibanje OF zajelo vse Primorje (Trst, Gorica) in Koroško v Avstriji. Partizanski odred v Primorju dosegel 400 mož, po večini slovenskih dezerterjev iz italijanske vojske. Tudi na Koroškem formiran manjši partizanski odred. V njem so tudi Avstrijci in celo Nemci – dezerterji nemške vojske. Tam obstaja tudi številni »zeleni kader«. Iz nemških dezerterjev, ki pa nočejo v partizane, temveč se samo skrivajo. Naši delajo, da jih pridobimo za partizane. Birk

Pismo Edvarda Kardelja dne 18. novembra 1942 politkomisarju glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet Borisu Kidriču v Dolomite

Dragi Peter!

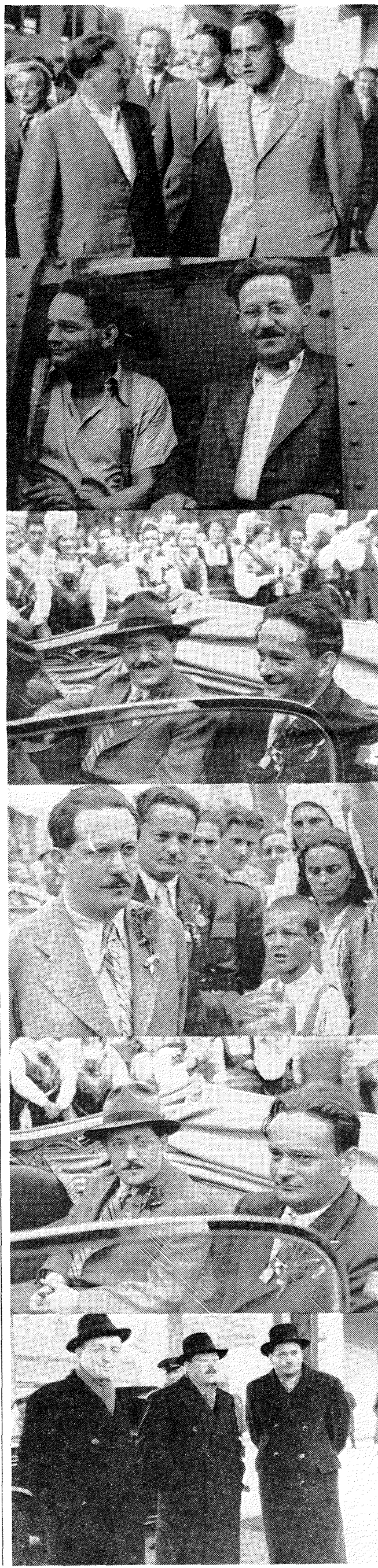
V prilogi ti pošiljam projekt, ali bolje samo nekaj točk, ki naj bi jih vsebovalo posebno »Dnevno povelje«, ki bi ga bilo treba čimprej izdelati in poslati partizanom. Nisem ga napravil kakor treba in do kraja, ker se mi mudi oddati in ker mislim, da boš ti to bolje napravil. K mojemu projektu bi bilo treba – po mojem – dodati še vprašanja: 1. o osvobojenem teritoriju, ki ga je treba osvajati, 2. o zimi in zimski oskrbi in 3. v zvezi z zunanje političnim razvojem še o ZSSR in garancijah proti b(ela) g(ardi). Verjetno pa še marsikaj drugega. Napravi to dnevno povelje čimprej, da se o njem izvrši potrebna diskusija pri partizanih. Izdaj poleg tega tudi navodilo, kako naj se dnevno povelje četam čita in obdela. Dobro bi bilo, če bi vi stalno izdajali taka dnevna povelja, recimo vsak teden ali vsaj vsakih 14 dni. To bi bila velika pomoč pri vzgoji kadrov.

Ostalo poročam v pismu, ki je naslovljeno Luki (Francu Leskošku). Z Ano (Zdenko Kidrič) je tako, kakor si predvideval. Ker se je s provalo še nekaj zamešalo okoli tistega stanovanja (bunker v hiši dr. Mavricija Neubergerja v Ljubljani, Vilharjeva cesta 21), kjer sva se skupaj držala, moramo čakati še nekaj dni, da bomo videli pri čem smo. Potem bo uredila. Potemtakem – nekaj tednov ne čakaj. Tudi drugih dveh ne (dr. Vito Kraigher in Edo Brajnik), ker sta trenutno tu zelo potrebna.

Čim bolj izkoristite sedanje stanje na frontah za agitacijo med vojsko in prebivalstvom. Malo se sliši o kakem zboljevanju naših postojank. Nasprotno, z Dolenjskega prihajajo vesti, ki kažejo, da b(ela) g(arda) še vedno napreduje in potiska naše. Brigada TT je onesposobljena sedaj, ko ni Čira (Janez Hlebš). Uredite hitro. Ne čakajte niti dneva, da se ne bi demoralizirali. Nasprotno predlagam za brigade naslednja imena:

1. slovenska udarna brigada (Toneta Tomšiča)
 2. slovenska udarna brigada (Matije Gubca)
 3. slovenska udarna brigada (Ivana Cankarja)
 4. slovenska udarna brigada (Ljube Šercerja)
- Številčno označevanje je nujno potrebno zaradi skrajšanja oznake in vskladenja s sistemom, ki ga imajo spodaj. Številke sem dal, kakor so zaporedno grajene (te številke so imele brigade do ustanovitve divizij 13. julija 1943. Tedaj so dobile nove zaporedne številke).
- Čemu se prav nič ne javiš? Pošiljaj poročila za »Poročevalca«!

S tovariškimi pozdravi Krištof

Mica Škerlavaj:

Nikoli ne bi mogla izdati partije... tudi za to ne, ker sem poznala človeka, kakršen je bil Krištof

Spomini, spomini

Neko kletno stanovanje na Vilharjevi cesti v Ljubljani je osamljeno. Nič več prijetnega, toplega zatišja, ki nam je včasih pomenilo več kot danes vse dobrote mirnega življenja... Tam sem ga prvič srečala. (Mica Škerlavaj) Bila ga je ena sama toplina, prisrčnost... oplajal je ljudi s skromnostjo in s poštenjem, z revolucionarnostjo, kjerkoli je bil. (Milan Škerlavaj-Petrač)

Oči so vlažne in misel od bolečine zastane. Bodo spomini blažilo?

★

Bili smo kot ena družina. In kako prijeten sogovornik je bil, naš Krištof. Nikogar ni podcenjeval. Od njega si se dobrote nalezal in samega sebe bi te bilo sram, če bi bil drugačen. Zaupal je človeku. »Ljudje so prej dobri kot slabi,« je govoril. Vsi smo zelo prizadeti. Kaj vse bi lahko napisala o njemu, če bi znala! Izžareval je posebno toplino. Če jo enkrat doživiš, je

(Milan Škerlavaj-Petrač je bil med vojno član partijskega komiteja mesta Ljubljane, organizator OF med trgovskimi nametščenci... »Pusti, to v teh trenutkih ni važno!«)

Spomini na srečanja z Edvardom Kardeljem-Krištofom so nepozabni:

Bilo je leta 1942, ko je bil Petrač šef Centralne tehnike KPS.

Do bunkerja pri Romihovih pod Rožnimom ga je spremljal. Med potjo sta se ustavila pri vili Marije Vere. Vpraševal ga je, kako je v Ljubljani organizirana OF, kako se obnašajo v tem obdobju naše revolucije. Čudil se je, zakaj je tako malo bunkerjev.

»Ta boj ne bo enostaven,« je rekel. In da naj prično takoj z gradnjo tiskarskih in ciklostilnih prostorov, tudi stanovanjskih.

»Kaj, če bi gradili tiskarno pred glavno policijsko postajo?«

»Zakaj ne, če imate pogum.«

»Pogum že, pogum, kaj pa če nas odkrijejo,« je nadaljeval Petrač.

ber srečno končal in prišel je tebi nič meni nič v Ljubljano, čeprav je bila vsa fašistična drhal na cesti.

Domenjeni znak z zvoncec me je opomnil, da je prišel nekdo od naših. Hitela sem odpirat. Pred vrati je stal naš Božo in z njim tovariš, ki ga do takrat še nisem videla. To je on, Krištof!

Bila sem v zadregi. Vedela sem, da je to star revolucionar, čeprav mlad po letih in sama sebi sem se zdela tako neizkušena. Zadrega je bila odveč. Preprosto, kot je navada med tovariši, ki se že dolgo poznajo, mi je stisnil roko in me poklical po imenu. Čudno, sem pomislila, le kako ve, da mi je ime Mica. Tisti trenutek sem pozabila, da si je vse mesece dopisoval s Petračem in z drugimi člani naše družine. Ko je vstopil, so ga vsi burno pozdravili.

Oblečen je bil v površnik temne barve in v temno obleko. Očitno je bilo, da se je nekje že preoblekel in da to ni njegova partizanska uniforma.

eno. Z lastnostmi, ki sta jih imela, sta se dopolnjevala.

Kdo bi pozabil! Na mizi boljša večerja, vino in vsakodnevne skrbi smo, če se je le dalo, odvrgli. Ob spremljavi kitare, ki sem jo nalahno brenkala, smo peli partizanske pesmi. Najraje smo jih imeli. Krištof je s svojim mehkim glasom pel njemu drage ruske pesmi tako, da je leseni instrument kar trepetal pod mojimi prsti. Včasih je Peter pozabil, da je v Ljubljani, v ilegalnem stanovanju, in je povzdignil glas, da je kar zadonelo. »Peter, kaj misliš, da smo v partizanih, da se tako dereš,« ga je opozoril Krištof. Za nekaj časa je zaleglo, pa je spet pozabil in zapel čisto po partizansko.

Večeri, polni vedrine in iskrenega tovarištva. Bili so del naše revolucije.

Konec 1942. ali v začetku 1943. nas je Krištof zapustil.

(Mica Škerlavaj je bila leta 1941 sekretarka kvarta na Mestnem in Starem trgu, leta 1942 prevzame okrožno civilno intendantco za Ljubljano...

»To ni podoba človeka globokih misli... miline... to ni Tito,« je vzkipek, ko je gledal naslovnico. »Nisem ga še videl, sliko sem dobil od AGIT-PROP,« sem pojasnjeval. »Naj da Jakac eno izmed svojih, da bo lepa,« je nadaljeval. In tako je bilo.

Spet na Rogu leta 1943, po italijansko-belogardistični dolomitski ofenzivi:

»No, Petrač, komaj si prišel, pa se že puntaš, se ne strinjaš z našo politiko,« me je okaral. Nezadovoljen sem bil z novimi odnosi v naši vojski, razlike med vodilnimi in borci so se večale.

»Zdaj smo redna vojska in treba je razumeti.«

»Vzel sem na znanje, prepričal me nisi,« sem odgovoril.

Danes vem, da je imel prav. Novembra 1942 pa je bil Edvard Kardelj-Krištof žalosten:

– V ljubljanskem bunkerju smo poslušali radijske vesti o proslavi Oktobra v Moskvi, Stalinov govor. Kako razočaran je bil, ker ni omenil našega narodnoosvobodilnega boja.

nikoli ne pozabiš. Nosiš jo s seboj in sveža je kot takrat, ko smo bili skupaj.

Se spomniš, Petrač? Pred osemnajstimi leti je bilo, ko sta naju s Pepco obiskala. Govoril je o samoupravljanju.

»Lepa ideja za poštene ljudi,« sem mu rekla.

In on? »Veš, Mica, to je nova revolucija!« je govoril. »To je stvar generacij, ne ene... imajo nekaj, iz česar lahko mesijo kruh.« Tako je govoril.

Z vsakomur se je rad pogovarjal. Nikoli ni dal čutiti, da je kaj drugega. Lahko ga leta nisi srečal, pa je bilo, kot da si mu včeraj segel v roko. Pred letom dni sva bila pri njem. Bil je že hudo bolan. Človek je šel k njemu, čeprav si ga poznal, z nekim strahom. Iz spoštovanja do osebnosti, vredne spoštovanja. Samo roko ti je dal in pregrada je padla. Pepca je prav taka.

»Na to moramo računati, vsak dan bo huje.«

To je dalo Milanu Škerlavaju-Petraču misliti in mu bilo vodilo pri delu. Zrastle so nove ilegalne tehnike... nova skrivališča za tiskarne, za bivanje ilegalnih političnih aktivistov. Tako je nastal stanovanjski bunker v Vilharjevi ulici, v stanovanju, ki ga je dal na razpolago dr. Mauricij Neuberger in katerega najemnica je bila Mica Škerlavaj.

Jesen istega leta in z njo novica, da pride v Ljubljano tovariš Krištof in za njim še Peter:

– Morda se datuma ne bi zapomnila tako dobro, če ne bi prišel prav tisti dan, ko je bil likvidiran izdajalec Marko Natlačen. In poostrena kontrola na cestah ni dajala jamstva za srečen prihod tako zelo iskanega ilegalca, kakršen je bil Krištof. Pa se je trinajsti okto-

Še isti dan si je ogledal novo bivališče. »Tako odličnega bunkerja še nisem imel,« nas je pohvalil.

Mislila sem, da bo malo počival. A kje neki! Takoj po kosilu je začel delati. Ves dan in pozno v noč je delal. Bil je izjemno discipliniran in se je, kar največ je bilo mogoče, držal hišnega reda. Prepričevalno je dopovedoval, zakaj so potrebni posamezni ukrepi. »Ljudem je treba zaupati, če so zaupanja vredni!« Nikoli ni izgubil vere v ljudi in znal jo je vlti tudi drugim.

Tudi skupne večere smo imeli. Posebno potem, ko je prišel še Boris Kidrič-Peter. Takrat je bila sobota prihranjenosti za našo družino. V primerjavi s Krištofom, ki je bil miren, tih in preiščlen, je bil Peter nemiren, bučen in vihrav. Tako različna sta bila, pa vendar

»Do konca vojne je bilo še veliko dolžnosti!«

Besedo povzame Milan Škerlavaj-Petrač:

– Izšla je prva številka Slovenskega poročevalca v velikem obsegu, tiskana v ilegali in ne ciklostilno razmnožena. Naš ponos. Nesel sem jo Krištofu. Sprva je bil navdušen, potem pa: »Kaj je to?« Na obrobju so bile same partijske parole in to v času, ko smo se borili za enotnost, proti sektaštvu. »Zahtevam pretisk,« je vztrajal. Poskusili smo, a brez uspeha. »Naj bo, dali ga bomo ven.« In tako je bilo.

Še enkrat se ga spominja, hudega:

– Naša avnojska delegacija se je vrnila iz Jajca. Pripravljene smo imeli izdajo Vidmarjeve knjižice o liku maršala Tita. Natisnili smo jo v deset tisoč izvodih v tiskarni na Rogu... Prvi izvod sem nesel Kardelju.

»Pošiljamo toliko poročil... in Mihajloviča omenja,« je rekel. Se spomniš, Petrač? Bilo je po kapitulaciji Italije. Prišla sem v tiskarno v Kočevju, da bi bila s teboj. Takrat ni bilo zaželeno, da bi bili zakonci skupaj. Prvo boj, potem osebna čustva. Nisi hotel, da ostanem.

»Kam jo boste dali?« si rekel Kardelju.

»Bil se je rad znebil?« se je nasmehnil. »Pri tebi naj bo, s seboj jo vzemi.«

In skupaj sva ostala do oktobra 1944, ko sem rodila Petra. Bil je čudovit človek. To sem že nešteto rekla, pa bom še danes: nikoli ne bi mogla izdati partije... tudi zato ne, ker sem poznala človeka, kakršen je bil Krištof. Kidrič. Imela sva srečo, da sva jih poznala.

Milena Štrajnar

(Zapisano v soboto, 10. februarja 1979 v domu škerlavajevih v Ljubljani, Kidričeva 3)

Zadnje

Torek, 13. februarja 1979.

Žalostna in nema od bolečine se je Ljubljana poslovila od toliko dragocenejših, ki so znali povedati, zakaj brez svojih sedanosti, ko človek človeku še ni samo človek.

In beseda hvala je mnogo, mnogo premalo.

Takšno življenje in takšno delo terjata obljubo, da bomo smo jo, tiho in spoštljivo, tudi v tistem žalostnem trenutku 41 minut v grobnico narodnih herojev v Ljubljani položili.

Žalni sprevod. Na čelu slovenska, jugoslovanska in partijska zastava – tri simbolična polja za tovariša Edvarda Kardelja. Žara s pepelom. Globoka črnina, ki nima konca. Prapori, venci, cvetje, speto s črnim trakom, saj spremlja na zadnjo pot velikega človeka.

Podpredsednik predsedstva Jugoslavije Fadil Hoxha je v poslovnem govoru tovarišu Kardelju dejal:

»Delil je z nami vse radosti in trpljenja, skozi katera je šel naš delavski razred, da je postal in dosegel to, kar danes je in ima. Ugradil je sebe v vsak del socialistične Jugoslavije. Poleg tovariša Tita je tovariš Kardelj kreator naše federativne ureditve in našega skupnega političnega sistema. Boril se je za ljudsko srečo, po kateri so težili najnaprednejši misleci sveta.

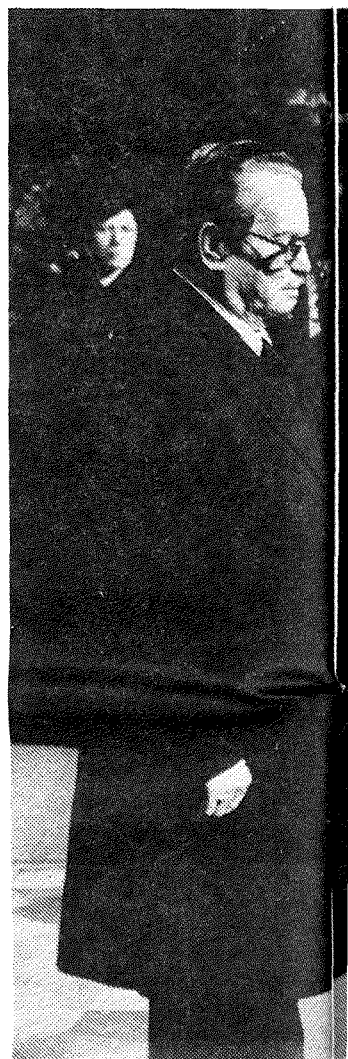
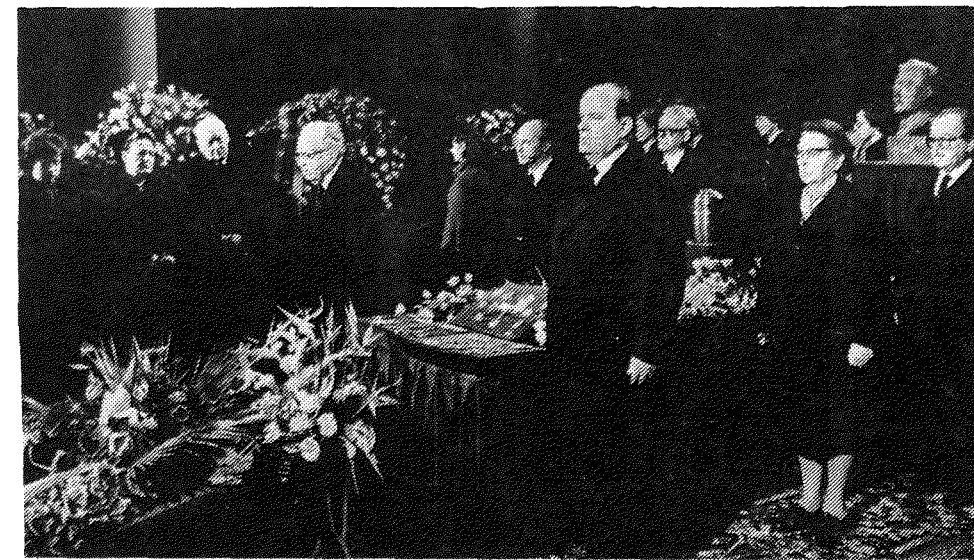
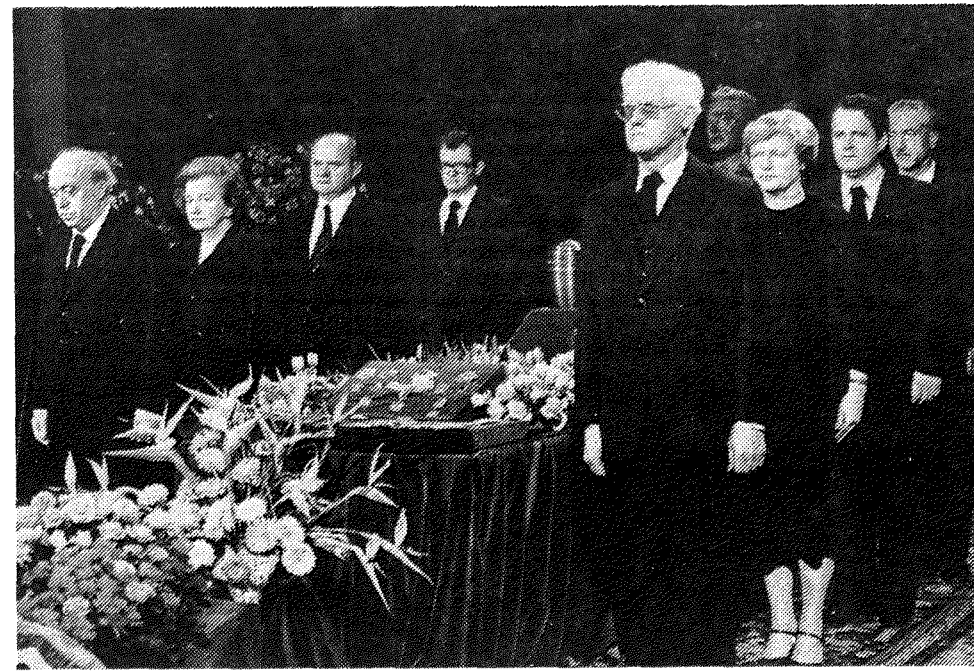
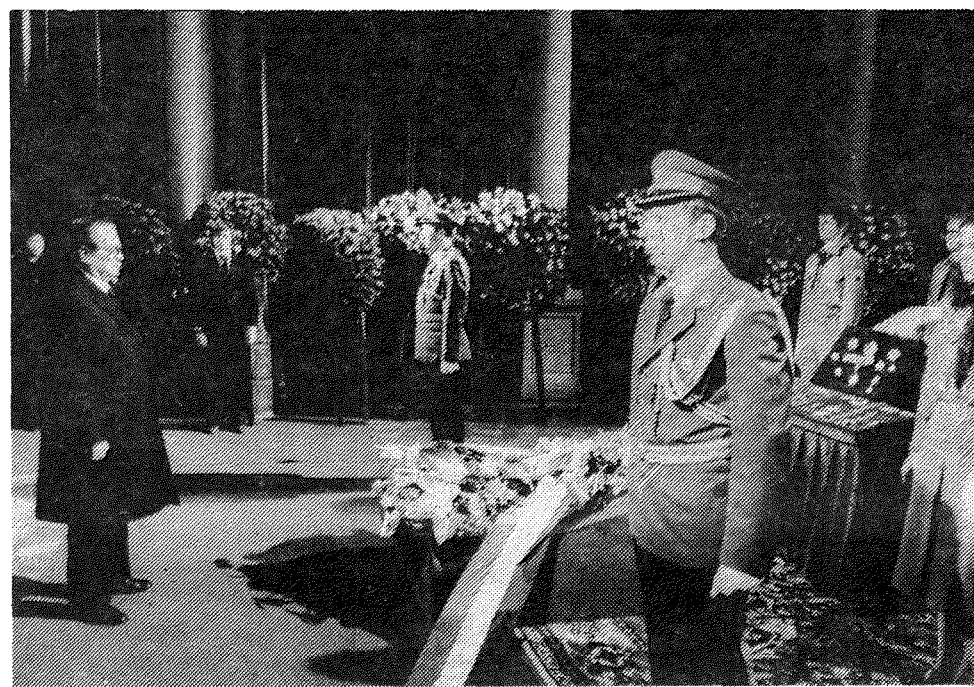
Ko smo ga obiskali za rojstni dan, smo se hoteli zadržati samo nekaj minut, a smo ostali dolgo. Opozarjal je na probleme, dajal nasvete in izražal svoje poglede o našem nadaljnjem razvoju, kot bi bilo pred njim še dolgo življenje, pa je vedel za svojo bolezen. Tako lahko delajo le velikani. Tako postopajo samo tisti revolucionarji in ustvarjalci, katerim leži na srcu bodočnost svoje zemlje in človečanstva.

Jugoslovanska revolucija, naša pot in naša perspektiva je z deli Edvarda Kardelja dobila znanstveno obeležje. Njegova najnovejša dela, ki še dišijo po sveži časopisni barvi, pomenijo sintezo skoro tridesetletnega razvoja našega samoupravnega sistema. V vsakem delu pa je pokazal tudi na nujne perspektive.

»Nekoč si dejal, da si ne moreš misliti človeka, ki mu ne bi nikoli kanila solza. Zato nam ne zameri, če v tem trenutku tudi mi točimo solze v bolečini, saj te je smrt prezgodaj iztrgala iz naših vrst. Hvala ti za vse, kar si naredil za delavski razred, iz katerega si izšel, za zvezo komunistov in za vse narode in narodnosti Jugoslavije.»

Predsednik CK ZKS France Popit je pred grobnico narodnih herojev z izbranimi besedami označil pomen Kardeljevega življenja in dela.

»Z vstopom Edvarda Kardelja v politično življenje se je izpolnila težnja njegovega naroda, kot jo je izpovedal Župančič: »... ko pride čas, ko sine dan, – da vstane, plane kladivar, kladivar silni iz nas...« Kardeljevo delo odkriva naše perspektive in vrednote, za katere se je vredno boriti in zanje živeti. Socialistični humanizem, ta tako značilna poteza Kardeljevega snovanja, temelji na veri v človeka. Humanistična vizija sveta je v njegovem

e slovo

od Edvarda Kardelja ... Enega tistih, tako maloštevilnih in zato
bode ni človečnosti. Povedati s pogledom v prihodnost in v

mo zvesto sledili njegovim mislim, njegovemu sporočilu. Dali
u – ko je bila ob zvokih Internationale in natanko ob 12. uri in
a žara s pepelom partizana Krištofa.

delu sestavni del zgodovinske, ekonomske in sociološke
analize, kar izhaja iz njegovih znanstvenih spoznanj. Čim-
bolj bomo razumeli Kardelja, toliko smotrnejše bo naše
delovanje, čimbolj ga bomo približali mladi generaciji, s
toliko večjim zaupanjem lahko gledamo na nadaljevanje
njegove poti.

Dragi Krištof, z neizmerno bolečino polagamo tvoj pe-
pel v slovensko zemljo, ki si jo tako neskončno ljubil in v
kateri počivajo heroji slovenskega naroda. Tu boš skupaj
s komisarjem Petrom in komandantom Stanetom. S tega
mesta naše revolucije nas boš nenehno navdihoval s
svojim življenjem in delom.

Marjan Rožič, predsednik skupščine mesta Ljubljane:
»... Tvoj ustvarjalni duh nikdar ni miroval, ni poznal
poraza. Ko si utiral prve poti revolucije, si opozoril: 'No-
ben narod se ne sme izogniti prvi bitki, če noče izgubiti
zadnje.'

Dragi tovariš Krištof, ponosni smo, da si bil občan
Ljubljane. Kadar smo bili v stiski, smo se zatekli k Tebi po
nasvet, pobudo. H komu se bomo zatekli sedaj? K tvojim
mislim, idejam, viziji. Uresničujejoč Tvoje ideje bomo s
Teboj in Ti boš nenehno z nami...

... Tvoja smrt je spremenila Ljubljano v mesto žalosti.
Presunila je vse delovne ljudi naše domovine. Nema mno-
žica, ki se v nepreglednih vrstah te dni poslavlja od Tebe,
izpričuje veliko žalost vseh. Tako ti izrekamo neizmerno
hvaležnost za Tvoje delo in se znova plebiscitarno izre-
kamo za ideje, ki si jih snoval in uresničeval, za Titovo
revolucionarno pot socialističnega samoupravljanja.

V imenu mesta in delovnih ljudi našega glavnega mesta
Beograda je spregovoril Živorad Kovačević, predsednik
skupščine mesta Beograda:

»Z občutkom globoke bolečine se poslavljam od tova-
riša Edvarda Kardelja v imenu delavskega razreda, delov-
nih ljudi in občanov Beograda. Novica o njegovi smrti,
pričakovana z bojaznijo, neizbežna pa vendar nespremen-
ljiva, nas je vse pretresla v globino naših biti: v naših
čustvih, v naši zavesti. V teh dneh žalosti vse domovine,
njene delavskega razreda, vseh državljanov, vseh nardo-
nosti in narodov Jugoslavije, so močno izstopili globoko
spoštovanje in iskrena ljubezen do tovariša Edvarda Kar-
delja; nedvoumno se je izkazalo, da se vsak naš državljan
zaveda njegovega neizmerljivega doprinosa k našemu
skupnemu življenju, vsem vrednotam, doseženim in
ustvarjenim pri nas v nekaj desetletjih boja za socializem,
za Jugoslavijo svobodnih in enakopravnih narodov in
narodnosti, za boljši in humanejši svet.«

Le kako odgovoriti na vprašanje, ki mi ga postavljajo. Vse bolj se mi zdi, da je skoraj nemogoče dati pravo sliko človeka, ki je tako ogromno prispeval za našo skupno revolucijo. Še toliko težje je mogoče celostno govoriti o tovarišu, s katerim si bil dolgo vrsto let tesno delovno povezan.

Vračam se v našo mladost. Vračam se v obdobje, ko se je kalila naša revolucionarnost. Tudi v meni, mlademu človeku, je bilo vse polno nerazrešljivih problemov. Da bi jih nekako razvozlal, sem veliko čital. In tako se je zgodilo, da sem si, sicer s težavo, kupil Speransovo knjigo. To pa je bila tudi moja prva idejna povezanost s tovarišem Edvardom Kardeljem.

Pravzaprav si nisem znal nikoli pojasniti, ali sem cenil v njem bolj njegovo človečnost ali bolj njegovo znanstvenost. Njegova človečnost se je kazala v nenehnem odnosu do ljudi in stvari. V njegovi pripravljenosti, da potrpežljivo in marljivo gradi, za kar je menil, da je v korist posamezniku in širši skupnosti, je bilo ogromno vzpodbud za vse, ki smo ga poznali.

☆

Kdaj sva se prvič srečala? Bilo je leta 1942, ko sva šla na osvobodeno ozemlje. Tisto srečanje je bilo značilno za revolucionarje – kot bi bila stara znanca, ki sva se po dolgem času ponovno sešla. Nekje med potjo sva dobila v roke Poročevalca. V njem je bil objavljen sestavek, takrat smo rekli, prve slovenske vlade. Na osvobodjenem ozemlju so bili namreč postavljeni organi uprave. Tovariš Kardelj naj bi skrbel za odnose z narodi Jugoslavije, jaz pa za finance. Takrat sva se celo pošalila, da bova, čeprav še mlada, ministra prve slovenske vlade. Pa vendar sva predvsem zelo kritično govorila o časih, ki so bili pred nami. Tovariš Kardelj je takrat napovedal, da bomo osvobodeno ozemlje izgubili in da nas čakajo še velike težave. Po nekaj mesecih je res sledila roška ofenziva. Iz tistih dni mi je ostala v nepozabnem spominu njegova mirnost in izjemna sposobnost za bistro presojo razmer. V prenekanem borcu je bil občutek, da je naša stvar izgubljena, Krištof pa nam je govoril, da vendar nismo sami, da je vključena v narodnoosvobodilno gibanje vsa Jugoslavija in da bomo uresničili naše cilje.

Vidite, zdaj se v človeku nizajo spomini, ki še tako drobni pridobivajo na pomembnosti. Takrat, ko smo se po ofenzivi in likvidaciji bana Natlačena vrnili v Ljubljano, je bil tu položaj zelo težak. Z velikimi napori smo si prizadevali ponovno povezati naše vrste. Tovariš Kardelj je 14. decembra leta 1942 napisal Titu pismo:

Zoran Polič, predsednik zbora republik in pokrajin Skupščine SFRJ

Tak človek je nenadomestljiv

»Najmočnejše so naše zveze s sokoli. Ti niso le popolnoma z nami, ampak je velik del njih že v partiji. Skoraj ves novejši kader se je pravzaprav rekrutiral iz njihovih vrst. Oni sploh nočejo nastopiti kot politična organizacija, ampak samo kot 'nacionalisti', ki prepuščajo vodstvo vsega političnega boja slovenskega ljudstva komunistični partiji. To enotnost z njimi bomo tudi dalje krepili, ker nam je resnično dala močno podporo za ohranitev Osvobodilne fronte. To toliko bolj, ker so vedno brez pridržka podpisali naše predloge, kadar smo jih

stopati, nikoli se ni pojavljala kot veličina kljub temu, da smo mu to veličino vsi priznavali. Nikoli ni uveljavljal svojih osebnih zadev. In mi se nismo nikoli vprašali, kako ta človek pravzaprav živi. Kljub izredni delovni obremenitvi se je vendar znal tudi poveseliti. Vselej pa je načeljal pogovore v zvezi z idejami naše revolucije, ki jih je znal plastično orisati. Pogosto je poudarjal izjemen pomen, ki ga je imela Osvobodilna fronta, ko je v najtežjih dneh reševala naš narod naša medsebojna povezanost.

Tovariš Kardelj je bil v centralnem komiteju od vsega za-

blizu, da ga je z najenostavnejšimi besedami odkril vsem.

Pri oblikovanju naše državnosti je posvetil tovariš Kardelj že med NOB največjo pozornost masovni osnovi in prisotnosti vseh državljanov v urejanju svojega življenja. To je bila tudi osnova za našo ustavo v letu 1946 in za našo zadnjo ustavo. Zakon o združenem delu je njegov življenjski prispevek k nadaljnjemu razvoju naše skupnosti.

Pozornost pa je že takrat namenil tudi odnosom med narodi Jugoslavije, ki pa jih je širil naprej na odnose v svetu. Od tod tudi izhaja njegova popolna podpora tovarišu Titu v teoretični pripravi osnove za povezovanje neuvrščeni, za to te njegove analize od kitajskega problema do svetovne problematike nasplo. Zavedal se je, da čvrsto postavljene osnove brez te nadgradnje, ki pa gre preko povezovanja narodov Jugoslavije v svetovni okvir, tudi problema miru v svetu in sploh odnosov v svetu, ni mogoče rešiti. V obeh teh smereh in v njuni teoretični pripravi je bil tovariš Edvard Kardelj velikani brez primera.

Tito – Kardelj! Mislim, da si sploh ni mogoče predstavljati boljše revolucionarne in ustvarjalne dvojice. Res je, da so položaj, težnje delovnih ljudi in komunistično gibanje samo, ki je bilo od leta 1935 dalje v sebi prečiščeno najrazličnejših prehodnih težav, prispevali k temu, da sta bila lahko Tito in Kardelj tako uspešna. Pa vendar brez tega, da je človek velikan sam v sebi, takšno gibanje, kot ga je pri nas vodila komunistična partija, ne bi moglo uspevati.

Tovariš Tito in tovariš Kardelj sta se izjemno dobro dopolnjevala. Tovariš Kardelj s svojo globoko filozofijo, tovariš Tito s svojimi intuicijami ter pravočasnimi taktičnimi pristopi pri reševanju dolgoročno načrtanih strateških problemov. Njim je vedno znal dati svoj prispevek tudi tovariš Krištof s teoretično poglobitvijo. Neuvrščeno je Titova ideja, ampak Kardelj ji je dal teoretič-

no tako globoko utemeljitev, da jo je moral sprejeti tudi svet. Revolucionarnemu vodilu »tovarne delavcem« je dal preko ustavnih amandmajev, preko ustave in zakona o združenem delu tako teoretično osnovo, da se nam danes ni težko orientirati. Nevarnost tiči v tem, da nekatere Kardeljeve stvari posamezniki ne bodo prav razumeli, kljub temu, da so napisane preprosto. On ni bil nikoli za kompliciranje. Če je bil kdaj v svojih govorih dolg, je bilo to zato, ker je ljudem hotel približati misel, ki naj bi postala last vseh ljudi. Osvetliti jo je želel z vseh strani, da ne bi bilo dvomljivca, ki bi rekel, da tega ne razume. Sam pa tudi ni šel v razpravljanje nečesa, dokler se v zadevo ni poglobil in jo v sebi prečistil.

Spominjam se zadnjih pogovorov, ki sem jih imel s tovarišem Kardeljem. Pojasnjeval sem mu težave, ki smo jih imeli z resolucijo ob ekonomskem razvoju za leto 1979. On pa je poudarjal potrebo o odločnem nadaljnjem razvijanju delegatskega sistema, boju proti vsem nepravilnostim, ki se tu pojavljajo. Le, če posamezniki razumejo stvari, so se zanje pripravili tudi žrtvovati, je poudarjal. Nikoli ni želel nikogar k čemurkoli prisiliti. Poslušal je vsakogar in je sleherni predlog zavzeto preverjal.

V primeru Edvarda Kardelja gre za človeka, ki je resnično vedel, kaj je socializem. Socializem je v bistvu humanizem, odnos do človeka. Graditi socializem pomeni vključiti vsakega človeka v skrb za skupnost in mu za to dati tudi možnosti. In kaj je bilo življenje Edvarda Kardelja drugega kot skrb in boj pa trdo delo za srečo človeka.

Je tak človek nadomestljiv? Ni! To veliko izgubo bomo lahko delno zapolnili samo z našimi izjemnimi napori na čelu z zvezo komunistov, izpolnili tako, da bomo skušali pravilno uporabiti ogromno znanstveno dediščino, ki nam jo je zapustil.

Silvo Teršek

postavljali pred vse skupine OF.«

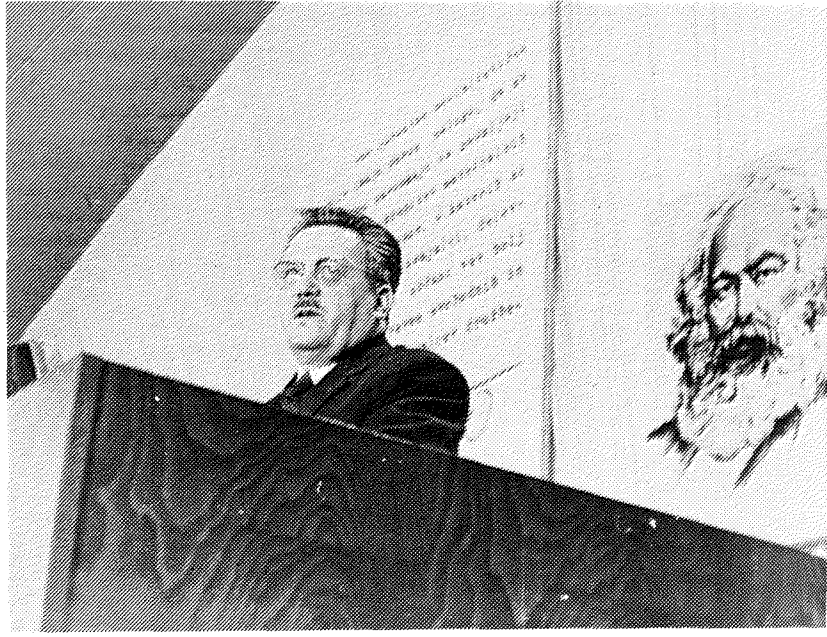
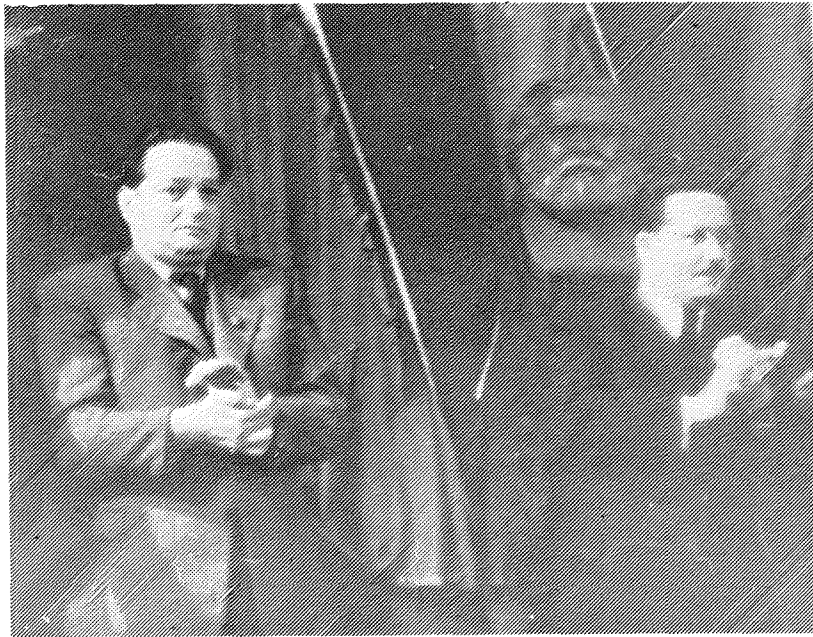
☆

Tovariš Kardelj je bil med partizani izredno priljubljen. Sleherni, ki ga je lahko spremljal na njegovih poteh, je bil na to ponosen. Tovariš Kardelj pa je tudi vselej poudarjal pomen in vrednost slehernega borca. Govoril je, da je treba zanje skrbeti, kolikor je to le mogoče.

Menda je res, da o Edvardu Kardelju kot človeku pravzaprav premalo vemo. Vseposod je dajal občutek, da je enak med enakimi. Nikoli ni poskušal tako ali drugače iz-

četka zadolžen za formiranje ljudske fronte v jugoslovanskem merilu. Nalogo je sprejel v polnem prepričanju, da brez te ljudske fronte sploh ne bi bilo rešitve v našem narodnoosvobodilnem boju. Neprestano je ponavljal potrebo po povezovanju ljudi z raznimi naprednimi strujami in nujnost, da morajo biti komunisti tisti, ki bodo te sile povezovali. Brez tega, je govoril, tudi partizanske brigade ne bodo uspevale.

Glejte, tudi v zadnjem njegovem velikem delu je predvsem poudarjena prisotnost socialistične zveze kot faktorja, ki bo lahko razčiščeval problem pluralizma interesov, ki mu je tako

Ivan Maček-Matija: »Ne, to ni bilo samo občudovanje. To je bilo spoznanje, kaj lahko prenese komunist, če je komunist . . . Tak je bil Edo vselej in povsod, od mladih let.«

Edvard Kardelj-Krištof

»Seveda sva se srečevala,« začne Ivan Maček-Matija.

O srečanjih pravzaprav ne more govoriti, saj sta bila, razen ko je bil Edvard Kardelj-Krištof v vrhovnem štabu, vedno skupaj.

Trenutki razmišljanja. Pogled skozi okno . . . in vzdih, ki ga je komaj zaznati.

Krasila ga je izjemnost. Imel je neverjetno izostren čut za dogodke in dogajanja okrog sebe:

»Spominjam se njegovega pisma. Iz Dolomitov mi je pisal, na Dolenjsko. Takrat sem bil komandant glavnega štaba. Natančno in obširno je opisal položaj pri nas. Bil je to čas, ko je bela garda dvigala glavo in si po roški ofenzivi obetala novih uspehov. In Edo je opozarjal prav na to. Treba se je z vsemi silami boriti proti beli gardi in na vse načine, je zapisal. Pa smo šli v ofenzivne akcije in uničili več belogardiističnih postojank na Dolenjskem.«

Osvoboditev? Srečala sta se 28. aprila 1945 v Beogradu. Bilo je prisrčno srečanje. Beo-

grad je bil osvobojen, v Sloveniji je še grmelo. Razpoložen je bil, vesel. Vedel je, da ni več daleč dan, ko bomo zmagali. Z istim letalom so poleteli Edo, Matija in še nekaj tovarišev, med njimi stari Ribar, v severno Dalmacijo na Zadrnik in od-

tod vsak po svoji poti v Trst, kjer so se ponovno srečali:

»Po stari slovenski navadi smo se dobili v gostilni. Majhna je bila, miza pa dobro založena, s pijačo in z jedačo. Z nami je bil tudi Petar Drapšin,

komandant 4. armade. Pogovarjali smo se o Trstu in o tem, če bo naš, jugoslovanski. »Zelo težko bo . . . mislim, da ne bo naš,« je rekel. »Stališča zaveznikov poznamo, proti so, Rusi bi nam lahko pomagali, a Stalin ne bo za to.«

In tako je bilo. Vedno je bilo tako, kakor je rekel Edo.

»Neverjetna osebnost, velikan. Ko je praznoval devetinšestdesetletnico, smo bili skupaj. Veste, kdaj je bilo to? Ni dolgo tega . . . Dve uri smo se pogovarjali. Vse ga je zanimalo, prav vse. Govoril je zbrano in dragocena je bila vsaka njegova misel. Rad se je pogovarjal, o vsem in z vsemi. Zanimal ga je človek.

»Kako je s sinovi?« me je vedno spraševal.

Bil je dober, mehkega srca: »Rad bi povedal, kako zelo rad je imel svoje vnuke. Posebno Katrco. Šest let ima in z njo je bil največ skupaj. Tudi Igor in Janez sta mu bila zelo pri srcu. Toda s Katrco je preživljal vse proste trenutke.«

Kaj pomeni izgubiti takšnega človeka?

»Izguba je nenadomestljiva. Šele zgodovina bo pokazala vse razsežnosti tega, kar je za izgradnjo samoupravnega socializma pomenilo Kardeljevo delo.«

In Ivan Maček-Matija se spominja:

Leto 1941. Vrhovni štab je bil v Čevljanovičih v Bosni. Edo, Tempo in Matija so se tam poslovili od Tita in krenili na pot proti Sarajevu. Snega je bilo le malo manj kot meter. Že takrat je Edo težko hodil. Med potjo so se ustavili na Crnem vrhu, kjer je taborila neka partizanska četa. Pri njih so prespali in zgodaj zjutraj naslednjega dne nadaljevali pot. Vodili so jih kurirji. Po grebenu je še šlo, ko so se spuščali v dolino, je bilo težje . . . Občudoval ga je. Napor je prenašal neverjetno mirno, brez tarnanja in zdelo se je, še posebno vzravnano.

»Ne, to ni bilo samo občudovanje. To je bilo spoznanje, kaj lahko prenese komunist, če je komunist . . . Tak je bil Edo vselej in povsod, od mladih let.«

Milena Štrajnar

Viktor Stopar: »Vse, kar je govoril, se je uresničilo . . . Sami smo priča dogodkom po vojni in stvarem, ki jih delamo danes.

Človeku je hudo

»Človeku je hudo.« To je prva misel, zabeležena v beležnico. Kje začeti?

Molk sogovornika, kakršen je Viktor Stopar, eden naših najstarejših komunistov, zveni nenavadno. Poznamo ga zgovornega. Danes je drugačen.

Edvard Kardelj-Krištof.

»Na vseh sestankih in konferencah, ki jih je vodil, na katerih je sodeloval, se ni nikjer in nikoli zgodilo, da bi ne izrazil svojih misli, jih posredoval ljudem. Svoje notranje bogastvo je razdal človeku, njegovi sreči. Ne, to niso bile samo besede. Pri njem ne. Izražal se je razumljivo, misel je bila jasna in lepo oblikovana.

Razumeli smo ga, nismo pa mogli vselej dojeti vse, kar je povedal . . . zdaj je to naša stvarnost.«

Spominja se ga, Bevc! Kako je skušal svoje besede posredovati tako, da bi ga med obema vojnama razumelo delavstvo, ki v državi monarho-vojaške dikta-

ture ni prišlo do naprednega tiska. Treba mu je bilo povedati, mu odpreti oči. In ni se spremenil vse do današnjih dni. Najlepše želje je namenjal delovnemu človeku.

Primer, kako je gledal v prihodnost:

»Leto 1942 in Kočevski Rog, pred italijansko ofenzivo. Sedeli smo ob ognju, pred tako imenovano kuhinjo, se pogovarjali. Naš pogovor se je kot vedno sukal okrog narodnoosvobodilnega boja, kako se bo razvijal in kako bo po njem. Govoril je tudi o odnosih s

Sovjetsko zvezo in drugimi zavezniki. Kmalu po vojni je govoril o delavskem upravljanju, o uresničevanju gesla 'tovarne delavcem'. In čeprav smo ob sprejemanju teh zakonov včasih nejeverno gledali, je praksa pokazala, kako prav je imel.

Vse, kar je govoril, se je uresničilo . . . Sami smo priča dogodkom po vojni in stvarem, ki jih delamo danes.«

Kdaj sta se z Edvardom Kardeljem prvič srečala?

»Srečevala sva se v ilegalnih stanovanjih, pri Angeli Dovč-Ocepek v Zadobrovi in pri družini Špenko v Predovičevi ulici.

Prvič? Bilo je po njegovi vrnitvi iz Sovjetske zveze. Mislim, da je bilo leta 1937. Kmalu zatem ga je policija zaprla. Sprva je bil zadržan. Ni me poznal. Četudi je od Pepce zvedel, da sem komunist, da sem bil že zaprt. Vzrokov je imel dovolj. V

komunistično partijo sem bil sprejet v Zagrebu, zveze niso delovale. Bil je previden in o partijskem delu takrat nismo govorili.«

Pota dveh revolucionarjev so se še križala, ne enkrat. Tudi leta 1938 v sodnijskih zaporih. Paznik je Viktorju Stoparju povedal, da je celico, v katero so ga zaprli, pred kratkim zapustil znan komunist. Bil je to Edo.

Bolj sta se spoznala, zblížala na partijski konferenci v Joštovem mlinu . . . v zgodovinskih trenutkih.

»Nismo izgubili samo velikega politika. Izgubili smo skromnega, tovariškega, prisrčnega človeka, ki ni samo teoretično govoril o vlogi delavskega razreda. Svoje zamisli je uresničeval v življenju, na slehernem koraku. To je nenadomestljiva izguba za vse nas, za vso Jugoslavijo, svet.«

In kakšno je bilo vajino poslednje srečanje?

»Ni dolgo tega. Leta 1978, jeseni. Pred trgovino založbe Borec smo se srečali. Bil je s Pepco in vnukinja Katrco. Ogledoval je razstavljene predmete. Bil je razpoložen. Segli smo si v roke. Vprašal me je, kako sem, kaj počnem. »Vidiš, pa sem le našel čas, da pogledam, kako izgleda Ljubljana . . . lepa je!« je rekel. Rad je imel svojo Ljubljano.«

Milena Štrajnar

Nenehno je delal, snoval

... kot bi hotel vsaditi v zavest, da se moraš do konca boriti, boriti

Pri osebnostih, ki že za življenja prerastejo čas in sežejo v prihodnost, se vedno sprašujemo, kakšna je ta osebnost v posameznih trenutkih, v preprostih vsakdanjih rečeh, do malih ljudi ali v izrednih okoliščinah. Radi bi prodrli vanje, si ustvarili popolno sliko. Ta želja je velika, največkrat težko uresničljiva in skoraj gotovo vselej le mozaik, sestavljen iz opažanj mnogih. Morda bodo utrinki mojih spominov na srečanja s tovarišem Kardeljem v ilegalni Ljubljani prispevali k temu.

Spoznala sem ga v začetku februarja leta 1942, ko sem bila kurirka tovariša Borisa Kidriča in sem vzdrževala zvezo med posameznimi člani IOOF in CK KPS. Vojna vihra me je takoj na začetku potegnila v ilegalno delo, vendar vodilnih osebnosti OF in KPS pred tem nisem poznala, seveda tudi ne Krištofa, kot smo tedaj imenovali tovariša Kardelja. Čeprav je bil do mene prijazen in preprost, mi je že ob prvem srečanju vzbudil respekt, ki si ga nisem mogla razložiti samo z lastnim značajem. Torej je bila njegova osebnost tista, ki je nehoteno terjala pozornost in dosledno upoštevanje njegovih navodil. Le-ta je dajal razločno in potrpežljivo, prav tako pa je tudi sam poslušal ustna poročila. Pri njem nisem opazila nestrpnosti, razburljivosti in vznemirjenosti, za katere je bilo tisti čas toliko vzrokov. Včasih sem si mislila, da na njegovem obrazu nikoli ne bom opazila ničesar, kar bi ne odražalo zbranosti, s katero je prebiral poročila, ki sem mu jih prinašala ali pa mu pripovedovala o vsem, kar sem opazila na svojih poteh po mestu. Običajno je bil njegov izraz na obrazu takšen, kakršnega se ga spominjam, da ga je imel ob partiji šaha, ki jo je jeseni 1942 igral s Slavcem: kombiniral, snoval je naslednje poteze.

Gotovo je tako bilo tudi takrat, ko sem mu v juniju 1942. leta – tedaj je stanoval pri Romihovih pod Rožnikom – pripovedovala o blokadi v mestu in transportih Ljubljanačnov, ki so jih Italjani vozili v koncentracijska taborišča. Ko sem prenehala s pripovedovanjem, je že sedel k pisalnemu stroju in napisal znani poziv: Slovincem! Zaradi blokade, ki se je običajno zavlekla do popoldanskih ur, ta dan pa je bila za Bežigradom, kjer sem stanovala, me je zato zadržal in družina Romihova je z menoj delila svoje kosilo. Tedaj sem spoznala šegavega Krištofa, ki se je pristrčno pogovarjal z domačimi in znal s svojo ostroumnostjo poudariti značilnosti vsakega od njih.

Kmalu nato je odšel na osvobojeno ozemlje, v Ljubljani pa sem ga ponovno videla oktobra leta 1942:

Naneslo je, da sem ga nekajkrat spremljala, ko je odhajal na razne sestanke. Tam, kjer leži danes Topniška cesta in so hiše na gosto posajene med viaduktom in bivšo Rižarno, je bilo še jeseni leta 1942 samo polje in travniki. Običaj je bil, da smo spremljevalci izbirali bolj odročne poti in tako sva s tovarišem Krištofom krenila preko tega polja in travnikov, da bi prišla na današnjo Titovo cesto še naprej od poslopij kasarne. Sredi polja sva srečala moža, ki je Krištofa pozorno pogledal. Mirno, kot da bi se srečal le z dobrim sosedom, mi je rekel: »Morda me je prepoznal, bil je na stari ljubljanski policiji. Poglej, če se ozira za menoj. Ne vem, kakšen je danes, če bi me prijavil.« Sklonila sem se kot da bi hotela popraviti vezalko na čevlju in pogledala nazaj. Mimoidoč se ni oziral za nama in Krištof je nadaljeval pot, znova poglobljen v svoje misli.

Včasih je tudi kaj povedal o sebi, bolje o tem, kar je doživljal. Nekoč mi je pripovedoval o Glavnjači, ko se je februarja 1942 vrnil v Slovenijo, o tem, kako hudo je bilo v Srbiji, od koder je prišel, kako so trpeli lakoto, a spali so na vrečah denarja. Potem ko je prišel na jesen leta 1942 znova v Ljubljano, je pripovedoval o Roški ofenzivi, ko so ostali brez hrane in vode, pa so se je nasrkali le z listja dreves.

Vse to je pripovedoval preprosto, kot bi hotel vsaditi v zavest, da se moraš do konca boriti, boriti.

Svoje jesensko bivanje v Ljubljani je Krištof izkoristil tudi za nujen obisk pri okulistu. To seveda ni bilo niti malo enostavno. Še danes ne vem, če je doktor Ješe vedel, kdo je njegov pacient. Ura obiska je bila določena za pozno zvečer, toliko da smo se vsi udeleženi še lahko vrnili na svoje domove pred policijsko uro. Za izjemno situacijo na cesti, ki bi se utegnili pripetiti, so bili pripravljeni varnostniki, sicer pa smo bili njegovo neposredno spremstvo dr. Slavko Zore-Slavc, ki je v ta namen odšel s svojo ženo Nado na večerni sprehod in sta hodila kakšnih petdeset metrov pred Krištofom in menoj, ki sem ga spremljala. Kdor se spominja zadnjih oktobrskih in prvih novembrskih dni leta 1942 v Ljubljani, neposredno po likvidaciji Natlačena, si lahko predstavlja, da je morala biti v nas napetost. Toda Krištof je bil tak kot običajno: miren, zatopljen v svoje misli, sem in tja je dal kakšno pripombo, vprašal za pojasnilo. Pot ga ni vznemirila in ni kazalo, da misli tudi na možnost, da bi utegnil na tej poti kdo od mimoidočih nanj postati pozoren in ga prepoznati. Mirno sva šla po cesti, ki smo ji aktivisti med vojno pravili »za turškim gričem«, prišla do železniškega prehoda na Vošnjakovih cestih, počakala, da je mimo prevozil vlak, ki ga nismo predvideli ter nadaljevala pot prav do središča Ljubljane, do Dukičevega bloka ob Župančičevi cesti.

Kasneje, ko mi je postalo znano, kaj je pomenil za naš osvobodilni boj in potem za razvoj naše domovine, sem dostikrat razmišljala, kaj je bila tista mirnost in gotovost, s katero je hodil po okupirani Ljubljani. To je bil pogum. Ni se bal zase. Nenehno in v še tako težkih in zanj kritičnih okoliščinah je delal, razmišljal, snoval in takšen je ostal vselej in do konca zvest sebi in soborcu.

Alenka Benko-Perovšek

Božidar Jakac:

Neizpovedana bolečina

In nenadoma v človeku vztrepetala notranjost. Zdi se, da kot še nikoli prej zaživijo poteze na obrazu, ki si ga poznal, kot si poznal njegovo življenje in njegov nepozabni odnos do ljudi.

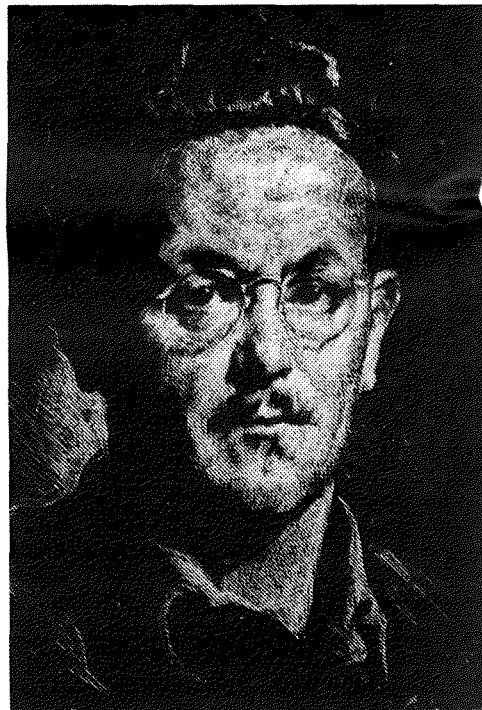
Prvič sem videl tovariša Kardelja, ko sem prišel med partizane na Bazo 20. Naši partizanski fotografi so bili včasih čudaki, saj so skoraj vedno fotografirali predvsem skupine, največ dvojico. Mene pa so zanimali obrazi, tudi obraz tovariša Krištofa. Večkrat

Brez dvoma je za mene lažje prikazati fiziognomičnost pojavov, gibanje življenja, nemira ali tistega najpomembnejšega, kar loči človeka od človeka. To je nenehno tudi slikarjeva izpoved o človeku.

Tako kot je tovariš Tito pravo bogastvo enega človeka, izjemna moč in stalna življenjska napetost, ki živi v nekakšnih vibracijah in fiziognomičnih spremembah, ki jih površno oko niti ne bi opazilo, je bil tudi tovariš Krištof poln vselej

enoto. Zdaj razmišljam o celi vrsti pogovorov, ki sva jih imela o kulturi in umetnosti. Spominjam se partizanskih časov, ko je prihajal na naše likovne razstave in se z nami zavzeto pogovarjal.

Zadnjič sva se srečala lani na proslavi 4. julija v Predstrugah. Po tistem, ko sva si segla v roke, sem ga vprašal: »Krištof, kdaj bova pa lahko delala tisti že dolgo dogovorjeni portret?« Trpko se je nasmehnil, jaz pa sem imel v tistem trenut-

sem ga fotografiral. Časa za portretiranje ni imel. In tudi njegove skice sem naredil popolnoma slučajno. Tisti prvi portret sem naredil ob najinem prvem srečanju pred 35 leti. Drugi portret je bil boljši. Spominjam se, da sem ga portretiral v gozdu. Zaradi slabe svetlobe sva stopila v barako. Delo sem nadaljeval ob sveči.

Res je, slikar ob sleherni črti, s katero prenaša podobo človeka na list, razmišlja o njegovi notranjosti. Med partizani sem bil pogosto v družbi s tovarišem Kardeljem. Moje spoštovanje do njega se je začrtalo že v časih, ko sem prebral Speransa. Bilo je to moje dragoceno odkritje mojega gledanja na razvoj slovenskega vprašanja. Bila pa je to tudi nekakšna duhovna vizitka za bližino tega izjemnega človeka.

Je že tako, da znamo slikarji bolje risati kot govoriti. Zdaj, ko govorim, da je bil tovariš Krištof dober, plemenit, prijeten in ljubezniv človek, vem, da so to preveč ohlapne besede.

premalo odkrite človeške vsebine.

Tito – Kardelj. Kadar koli govorimo o tovarišu Titu, vselej tesno ob njem omenjamo tudi Kardeljevo ime. Bil je to čudovit primer sodelovanja. Šlo je za nekakšno psihično povezano

kuneko čudno slutnjo. Zdelo se je, kot da se na njegovem obrazu lomijo poteze, da jih biča bolečina, neka teža, ki si je nisem znal prav pojasniti. To je bilo najino zadnje srečanje.

Dediščina tovariša Edvarda Kardelja je ogromna. Brez dvoma je še veliko njegovega neobjavljenega dela. To, kar je naredil, je enkratno. Krištof je bil revolucionar, ki ni znal počivati in je v revolucionarnem delu izgorel. Nam pa ostane, da bo prišel do prave notranje psihološke vrednote. V enem življenju, v eni ali dveh generacijah, ne moremo rešiti vseh problemov. To je nemogoče. Delo, ki ga je opravil tovariš Kardelj, je tako velikansko, da ga bomo lahko pravično ocenjevali šele z zamudo. Ni vsak nadomestljiv. Edvard Kardelj prav gotovo ne.

Silvo Teršek

Domovina je ena, nam vsem dodeljena in eno življenje in ena smrt.

Življenje, ki ga je bilo vredno živeti!

Ponedeljek, 12. februarja 1979. Turoben, meglen in deževen dan. Ljubljana je odeta v megleno sivino. Zastave na pol droga oznanjajo bolečino; bolečino ljudi, bolečino naroda. Zdi se, kot bi tudi narava žalovala za človekom, za svojim resničnim prijateljem, ki je bil tudi prijatelj ljudi, delavcev, študentov, intelligence.

Ljubljanske Moste so bile vedno nosilec rdečega prapora, tovarna Saturnus pa prva znanilka naprednih idej, ne meneč se za številne žrtve, ki so žrtvovale svoja življenja za svobodo.

Umrli je človek, čigar ideje

še takrat, ko sem bil v službi pri CK ZKS. Moram reči, da je bil tovariš Kardelj zares pravi tovariš in je ostal v mojih očeh eden najbolj skromnih, vendar velikih ljudi. Je mar skromnost res odlika največjih ljudi? Je! V njem ni bilo opaziti nikoli nobene vzvišenosti, kajti za vsakega človeka, za slehernega delavca je imel zvrhano mero razumevanja. Večkrat si je vzel tudi svoj dragoceni čas, da je prisluhnil težavam malega človeka.

Tovariš Kardelj nas je večkrat razveselil s svojim obiskom tudi tu v naši tovarni, kjer se je pogovarjal z nami

v gostilni Lasan in med njimi je bil tudi tovariš Kardelj. Še danes ima moja mama doma shranjene tiste brošure, ki so takrat delovnim ljudem širile obzorje.

Z njegovo smrtjo smo ne samo Slovenci temveč tudi država v celoti, veliko izgubili. On je bil za mene srce in motor številnih zamisli in dejanj!

Polde Kravos:

»Za tovariša Kardelja pravijo, da je bil teoretik. Pa vendar je bil za mene srce in motor številnih zamisli in dejanj!«

Edvarda Kardelja o samoupravljanju in samoupravnih odnosih v nas že globoko poglajale korenine, ga bomo še vedno pogrešali. Njegove misli so bile naše vodilo. Njegova dela in zamisli so ostala in zdaj je na nas delavcih, da uresničujemo njegove zamisli iz teorije v prakso, v naše delo!

Marija Petek:

»S smrtjo tovariša Edvarda Kardelja je delavski razred zares veliko izgubil. On je bil resnični oče in tvorec našega socialističnega samoupravljanja.

sta bila s tovarišem Titom nerazdružljiva prijatelja in delavca ter borca za naše pravice več kot štirideset let!«

Julka Žižek:

»Zares smo žalostni ker smo s tovarišem Kardeljem izgubili velikega človeka, velikega misleca... Poglejte solze v očeh mnogih ljudi, ki jih srečujete po Ljubljani. Mar te solze ne povedo vsega?!«

Borut Černe:

»Izgubili smo ne samo državnika, temveč tudi človeka. Poznal sem ga osebno. Moja mama mu je namreč kot ilegalcu v okupirani Ljubljani nosila hrano in prijateljske stike smo ohranili tudi potem, ko je bila vojna vihra mimo. Čeprav je imel tovariš Edvard Kardelj zelo malo časa, ga je vedno našel toliko, da je tudi z nami malo pokramljal. To sem pri njem še posebej cenil, saj ni bilo nikjer zapisano, da mora tudi meni posvetiti delček svojega prostega časa. Pa vendar je to vedno rad storil.

Imel sem ga rad, in še vedno ga spoštujem kot našega najdražjega človeka. Stotisoči ljudi, ki se te dni poslavljajo od njega, pa so dovolj prepričljivi dokaz, da je bil tovariš Edvard Kardelj med nami zelo priljubljen!«

Stanka Kovačević:

»Tovariš Kardelj je za nas delavce veliko pomenil. Mi pa smo ga spoštovali in videli v njem našega učitelja, ki nas uči in nam pomaga, da bomo tudi v prihodnje boljše in lepše živeli v svobodni domovini!«

Marjan Berdajs:

»Tovariša Kardelja poznam iz slik v časopisju in na televiziji. Ne poznam pa njegovih del, vendar vem, da je bil to naš človek, ki je spoštoval naše delo, sicer nas ne bi tolikokrat obiskal!«

Andrej Cvetko:

»Sleherina smrt človeka pretrese. V smrt Edvarda Kardelja skoraj nisem mogel verjeti. Ni ga več med nami, vendar, njegova dela so ostala in na nas je, da jih bomo uresničili!«

Miro Kisel:

»Tovariš Edvard Kardelj ni bil samo znanstvenik, politik, bil je predvsem velik človek. Vizije njegovih misli so bile daleč pred nami in prav to je odlika slehernega voditelja, kot je bil tovariš Kardelj!«

Tone Urbas

je z vsem svojim hotenjem sprejel človek-delavec. Umrli je tovariš Edvard Kardelj, s čigar bitjo je povezano tudi življenje Saturnusa in njegovih delavcev.

Smrt je kruta! Ne izbira! Na smrt je obsojen sleherni, ki se rodi! Pa vendar se vedno znova sprašujemo, če ta smrt zares ne more kdaj pa kdaj nadrediti izjeme?

★★★

Žalna slovesnost delavskega sveta tovarne Saturnus še ni pri kraju, ko že trkam na njihova vrata. Brzjavki delavskega sveta z globokim sočustvovanjem ob težki izgubi soproga, tovariša in neumornega ter delovnega prijatelja sta že na poti proti domu tovarišice Pepce in CK ZK Jugoslavije.

V Saturnusu pa so delavci, tako kot vedno, kadar je to potrebno, z občutkom delavske discipline, prisluhnili našim željam in se za trenutek celo ognili tekočemu traku, da bi odgovorili samo na eno vprašanje, vprašanje, ki je povezano z življenjem in delom preminulega tovariša Edvarda Kardelja.

Ciril Vidmar:

»Po službeni dolžnosti sem imel večkrat priliko srečati se s tovarišem Kardeljem, posebno

delavci in vsi smo se ob koncu njegovega obiska čudili, kako se je mogel tako visok državni funkcionar in vizionar naše prihodnosti na tako preprost in enostaven način pogovarjati z nami delavci, da smo ga prav vsi razumeli!«

Jože Breznik:

»S smrtjo Edvarda Kardelja smo izgubili, ne samo v Sloveniji temveč tudi v Jugoslaviji in v vsem naprednem svetu zares velikega človeka, politika, delavca, ki je dobro poznal naše delo, naše težave.

Njegova žena Pepca je bila dolga leta pred in med vojno delavka tu pri nas. Zdaj je častna članica naše delovne organizacije in morda je nas delavce zato še bolj potrla smrt našega tovariša Edvarda Kardelja.

Tovariša Kardelja sem nazadnje srečal na enajstem kongresu ZKJ v Beogradu, kjer sem bil kot delegat občine Moste-Polje. Zdaj pa kar verjeti ne morem, da ga ni več med nami. Toda njegovo delo bo ostalo in on bo ostal svetel zgled mladim generacijam, ki prihajajo!«

Drago Golob:

»Tovariša Kardelja se spominjam še iz predvojnih let. Mladi so se zbirali tu v Mostah

sebež navezan. Spominjam se, da je večkrat obiskal naš delovni kolektiv, se živo zanimal za naše delo, za naše načrte, delo, uspehe, hotenja, želje. In delavci Saturnusa smo bili ponosni nanj. Saj veste, kako je pri srcu delavcu, če vidi, da se tako pomemben človek in državnik, kot je bil tovariš Edvard Kardelj, zanima za njegovo delo, uspehe in načrte.

S smrtjo tovariša Kardelja delavci nismo samo izgubili človeka, čigar srce je bilo tudi za nas, temveč je z njegovo smrtjo veliko izgubila vsa napredna naša jugoslovanska in mednarodna javnost!«

Stanislav Kosec:

»Kaj naj rečem o tovarišu Kardelju? Zares je bil človek! Ni mar s tem že veliko povedano? Tudi dober tovariš je bil nam vsem tako v boju kot v politiki in gospodarstvu.

Bil je znan in spoštovan politik in državnik širini meje naše domovine in zunaj nje. Bil je znanstvenik, borec, človek... Njegova dela in njega pozna domala ves napredni svet, ki tudi spoštuje njegovo delo. Z njegovo smrtjo smo zares veliko izgubili!«

Viktor Zemljak:

»Čeprav so misli tovariša

Njegova dela bodo živela v naši praksi!«

Albin Černuta:

»Ure in ure so se pomikale neskončne vrste ljudi, ki so se hoteli že v nedeljo popoldan posloviti od svojega tovariša, prijatelja... Med njimi sem bil tudi jaz! Mar ni ta brezštevilna množica ljudi dovolj zgovoren dokaz, kako smo tudi mi delavci imeli radi tovariša Kardelja!«

Nikola Ristić:

»To je nenadomestljiva izguba človeka za celo državo. Tovariš Edvard Kardelj je veliko storil za nas delavce. Mi mu veliko dolgujemo. Veliko stvari je še pripravil v dobrobit delavskemu razredu, ki ga ni nikoli razočaral. In mi delavci bomo najlepše počastili njegov spomin s tem, da bomo uresničevali sprejeta načela in njegove zamisli!«

Marko Žitnik:

»Mlad delavec sem, vendar se že zavedam, da smo s tovarišem Kardeljem izgubili človeka, kateremu smo lahko zaučili naše težave. Že v osnovni šoli so nam pripovedovali, da

Odmevi na Kardeljevo smrt po svetu

Vodilne svetovne agencije so poročale o smrti tovariša Edvarda Kardelja, številni državniki in politiki v svetu pa so se poklonili z besedami spoštovanja velikemu mislec in državniku.

Reuter: »Kardelj, ki je bil na videz zelo plašen in sramežljiv, učenjaškega videza in z naočniki, si je pridobil priznanje z močno voljo in ostrino svojega razuma.«

France Presse: »Izjemno mesto poleg maršala Tita in vrhunska vloga v razvoju jugoslovanske poti nam pomagata dojeti, kakšna praznina je ostala za njim. Nekdanji učitelj, ki je bil v mladosti tudi kolporter, violist in pesnik, pa je bil kaj malo podoben strogemu šefu. Kljub temu so ga zaradi njegovega izrednega obvladovanja idej vedno vsi poslušali.«

»Vse življenje je ohranil lik avtoritativnega, hkrati pa skromnega človeka. Njegova dobro srčnost in videz osamljenega raziskovalca sta razkrivala jekleno voljo, neizčrpano energijo in izjemno ostrino razuma.«

Ameriška agencija AP tovarišu Kardelju tako le: »Bivši učitelj iz Slovenije je govoril tekoče, ljubil je glasbo in je bil strokovnjak za gobe. Njegovo tiho, blago in vpludno vedenje pa je skrivalo trdnega komunisto, veterana z jekleno odločnostjo. Kot mladega ga je mučila policija, med drugo svetovno vojno pa se je kot partizan boril ob maršalu Titu.«

Kitajska tiskovna agencija Hsinhua je v nedeljo objavila vest o smrti tovariša Kardelja in v nji poudarila, da je bil tovariš Kardelj najožji sodelavec tovariša Tita. Vest je bila objavljena tudi v oddajah pekinškega radia in tiska.

V zvezni republiki Nemčiji so kratko, vendar jedrnat obvestili javnost o Kardeljevi smrti.

Vsi časopisi v Italiji so poročali o veliki izgubi za jugoslovanske narode in narodnosti in ga označujejo kot »teoretika jugoslovanske poti v socializem« ter »očeta samoupravljanja« in »utemeljitelja neuvrčenosti«. Poleg številnih sožalnih odmevov je v italijanskem tisku (levem pa tudi manj levem) izraženo spoštovanje do Kardeljeve znanstvene in politične osebnosti. Tako na primer neodvisni dnevnik **La Repubblica** piše, da s smrtjo Edvarda Kardelja ni nastala praznina le v jugoslovanski politični hierarhiji, temveč tudi na ideološkem in teoretičnem polju mednarodnega delavskega gibanja.

Glasiło italijanske komunistične partije **Unita** navaja, da je bil tovariš Kardelj več kot soustvarjalec sodobne jugoslovanske zgodovine, bil je izjemna in ena najpomembnejših osebnosti v komunističnem in mednarodnem delavskem gibanju.

V večernem televizijskem dnevniku španske televizije je komentator oznanil: »umrl je oče jugoslovanskega samoupravljanja«, v ostalih radijskih oddajah pa poudarjajo, da je bil Edvard Kardelj teoretik jugoslovanskega samoupravnega sistema ter ena najvidnejših osebnosti mednarodnega delavskega gibanja.

Japonska agencija Kjodo je označila tovariša Kardelja kot ideologa neodvisnega komunizma.

Dolga je vrsta odmevov svetovnih poročevalskih agencij, časnikov radia in televizije. Vsem pa je skupno izjemno visoka ocena njegovega prispevka h graditvi samoupravnega socialističnega Jugoslavije ter k razvoju socialistične demokracije, samoupravljanja in neuvrčenosti.

Tudi dnevnik stranke svobode v Colombu Dinakara, ki je najbolj razširjeno glasilo v sinhalščini, je ob smrti Edvarda Kardelja objavil članek pod naslovom »Smrt velikega borca za neuvrčenost«, v katerem objavlja življenjepis tovariša Kardelja ter med drugim tudi zapisal, da smo z njegovo smrtjo izgubili velikega borca teoretika mednarodnega delavskega gibanja, borca za nove mednarodne odnose na enakopravnih temeljih.

Braziliški tisk poudarja, da je umrl »oče samoupravljanja«, »ideolog neuvrčenosti« in »najbližji Titov sodelavec«.

Poljski tisk je prve vesti o smrti tovariša Kardelja objavil šele v ponedeljek. Tako **Trybuna Ludu** na prvi strani prinaša poročilo in zapis o njegovi življenjski ter revolucionarni poti. O tem žalostnem dogodku pa poročajo tudi ostali poljski časniki.

Londonski **Observer** objavlja vest pod naslovom »Umrl je Titov najboljši prijatelj«. **The guardian** posveča obsežen sestavek spominu Edvarda Kardelja, poleg opisa njegovega življenja pa navaja še njegove visoke funkcije v jugoslovanskem političnem življenju ter tako kot druga poročila poudarja iskreno prijateljstvo in dolgoletno sodelovanje s predsednikom Titom. **The Financial Times** označuje Edvarda Kardelja za »najmočnejšega glasnika politične liberalizacije in svobode izražanja«.

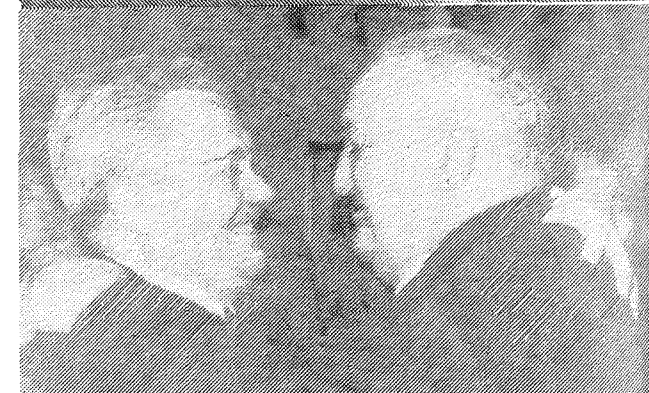
Vsa sredstva javnega obveščanja v Alžiriji so smrti tovariša Kardelja posvetila najvidnejša mesta. Na televiziji pa so posredovali tudi njegov kratek življenjepis.

V francoskem tisku je največ prostora ob tem dogodku posvetil **Le Matin**, ki v dolgem članku razgrinja delovanje tovariša Kardelja pred drugo svetovno vojno, o prizadevanjih med povojno graditvijo nove Jugoslavije ter o njegovem obsežnem teoretičnem delu.

Tudi **Le Figaro** posveča življenjski poti in delu Edvarda Kardelja vidno mesto ter ga karakterizira kot človeka, »ki je bil v življenju bolj spreten v izražanju idej kot pri nastopanju v javnosti, kljub temu pa so ga poslušali prav vsi«. »... vedno je bil zgled železne volje, dobrodušni samotni iskalec z neizčrpano energijo in veliko intelektualno prodornostjo.« **L'Humanité**, glasilo francoske komunistične partije, objavlja poleg sožalne brzojavke sekretariata CK KPF prispevek svojega stalnega dopisnika v Beogradu, da je Edvard Kardelj še v januarju pripravljaval predgovor k svojim dvema knjigama, prevedenima v japonščino. »Letos, ko Zveza komunistov Jugoslavije praznuje šestdeseto obletnico ustanovitve, mineva tudi 53 let, odkar se je Edvard Kardelj vključil v komunistično mladino, to pa pomeni 53 let nenehnega boja za socializem, tudi v težkih pogojih delovanja v ilegali ter med vojno.«

Ciprski tisk in radio sta objavila širša poročila o smrti Edvarda Kardelja in v njih poudarjata, da je bil pokojnik najožji sodelavec tovariša Tita ter da je bil Edvard Kardelj najuglednejša osebnost v Jugoslaviji in tudi v širšem merilu, takoj za predsednikom Titom.

O tridnevem žalovanju v Jugoslaviji so poročali tudi **libanonski dnevnik**, ki vsi po vrsti tudi navajajo njegove zasluge na področju teorije in boja za delavsko samoupravljanje.

Sestanek na križišču Rimske ceste pri uri. Spoznavni znak: »Prosim, kje je Gerbičeva ulica?« Odgovor: »O, vi ste!« Vse kot običajno. Nič posebnega. Takih znakov je bilo treba med vojno, kadar se sodelavci med seboj niso poznali, spregovoriti nič koliko. Le pošta, pravzaprav tovor, ki sem ga tokrat sprejela, je bil bolj nenavaden.

Bil je majhen, dve leti in pol, morda kakšen mesec starejši, okrogel, rdečeličen fantek v vozičku. Borut je bilo njegovo pravo ime. Ker pa se je, čeprav tako majhen, moral že skrivati, so ga preimenovali v Petra. Očka ga je klical po svoje, tako kot ga je imenovala mamica, preden so jo leta 1941 zaprli. Bučko mu je rekla in to ime si je zapomnil tudi Krištof.

Edvard Kardelj-Krištof... Ko je prišel v jeseni leta 1942 kot partizan za nekaj mesecev v Ljubljano, zaradi določenih nalog, si je želel videti sinka.

Peter je bil v oskrbi pri nekaterih naših zanesljivih ljudeh v Trnovem. Po kurirski poti jim je Krištof poslal pošto z željo, naj ga tisto nedeljo pripeljejo na dogovorjeno mesto, kjer sem ga sprejela in odpeljala k nam; v našem stanovanju je bil bunker. Krištof je v njem preko dneva delal, v mraku pa je odhajal na sestanke. Moral je biti previden, saj je bila nanj razpisana visoka nagrada in njegove slike objavljene v dnevnem časopisu. Nihče ni smel vedeti, da je v Ljubljani. Da bi šel k svojemu sinku v Trnovo, še za misliti ni bilo. Tudi otrokovo stanovanje je bila tajnost.

Edina rešitev: fantka sem prevzela tako, kot se je takrat prevzemalo pošto, pakete in razne druge reči, na javki ali s spoznavnim znakom na ulici.

Vse bi bilo v redu, če bi bil to paket. A to je bilo živo bitje in to še otrok, ki ni

Srečanja

»Kot da bi čutil, da je to več kot striček. Saj stričkov je bilo okrog njega dovolj, a resnično njegov je bil samo eden. Edvard Kardelj-Krištof«

prav nič vedel, za kaj pravzaprav gre. Navezan je bil na svojo varuhinjo, saj je bil od malega pri njej. Ko ga je predala z vozičkom vred meni in odšla, je začel klicati na vse grlo: »Nada, Nada!«

Iz črnih očk so se ulile solze. Jokal je, kolikor je le mogel. Mimoidoči so se ustavljali in me začudeni ogledovali. Tolažila sem ga, pa ni prav nič pomagalo. Vsa moja umetnost, ko sem posnemala glasove mačk, psa, koze, rac in kaj vem, katerih živali še, ni zalegla. Peter je kričal vse glasneje ter otepal z nogami in rokami. Bala sem se, da mi bo padel iz vozička. Vzela sem ga v naročje. Šele potem se je pomiril. Njegovo kričanje se je spremenilo v žalostno, brezupno otroško jokanje. Zasmilil se mi je.

»Sirotek ubogi, saj greva k Nadi,« sem mu nežno govorila. »Najprej bova šla k dobremu stričku (ni smel vedeti, da gre k očku). Pomaranč ti bo dal in dobre, dobre bonbone. Ko boš vse pojedel, bova pa šla k tvoji Nadi. Ne bom te vzela.«

Začel je poslušati in pozabil jokati. Le tu in tam je še nalahno zahlipal. Počasi so ga začele zanimati tudi druge reči. Šla sva po drugi strani Tivolija ob progi. Mi smo je pridrvel vlak. Posadi-

la sem ga v voziček in ko je vlak odpeljal, sem začela z ustmi puhati in oponašati vlak. Pred seboj sem potiskala voziček in od časa do časa z njim stekla. Peter je pozabil na Nado in se končno začel smejati.

Tako. Zabavo sem našla. Da se le otrok pomiri, predno prideva v stanovanje, se me nekoliko navadi. Skrb je bila odveč. Kar potolažena sem pripeljala do Vilharjeve ulice, v naše stanovanje.

Krištof ga je že čakal v predsobi.

»Glej, Peter, to je tisti striček, ki ti bo dal bonbone!« sem rekla. Samo to. Za govorjenje ni bilo časa. Krištof mi ga je vzel iz rok in ga stisnil v svojem naročju. »Ti moj Bučko,« je rekel. Glas je bil tih in nežen.

Fantek ga je s svojimi črnimi očki začudeno ogledoval. Nič ni jokal. Kar dobro se je počutil.

Kmalu sta bila dobra prijatelja. Jezdil mu je na koleni in po tleh sta razstavljala lesene igračke, ki sem jih kupila prejšnji dan, se pogovarjala in šalila. Kako dobro je Krištof vedel, kaj otroku godi. Nobena, prav nobena mama bi ne znala bolje zabavati otroke, kot ga je znal on. Ves popoldan sta bila skupaj. Mali ni pogrešal nikogar. Šele ko se je stemnilo in bilo že okrog

sedme zvečer, je bilo treba misliti na odhod. Šla sem k njima v sobo:

Mali je sedel na kavču, Krištof pa mu je kazal sliko, ki je visela nad njim. Slika je predstavljala mlado dekle, ki gleda skozi okno luno.

»No, Bučko, ponovi,« je začel Krištof.

Luna sije, sinko za njim po otroško, tako kot je znal:

una sije, Krištof dalje: kladvo bije...

Mali je pogledal sliko, potem Krištofa in odgovoril po svoje:

touka touka!

Kdo bo pesnikoval, si je mislil mali Bučko! Luna naj le sije, s kladivom pa se tolče. Tako se je končalo njegovo recitiranje.

Popoldne je bilo prekratko za očeta, ki svojega otroka ni videl že vse leto. Pa ni nič pomagalo. Fantek je moral nazaj k svoji varuhinji. Obklela sem ga, posadila v voziček in peljala nazaj na križišče.

Nada je že čakala. Kako se jo je razveselil. Nismo ga oguljufali. Res, najprej je šel k stričku, potem pa nazaj k Nadi, njegovi Nadi.

Krištof je ostal nekaj časa v Ljubljani. Ves ta čas je bilo vsako nedeljsko popoldne prihranjeno za sinka. Krištof pa je delal ves te-

den, ponoči in podnevi. Problemov na okupiranem ozemlju Slovenije ni bilo malo. Ni bilo vseeno, kako se bo borba odvijala in ni bilo vseeno, kdo bo zmagal. Treba je bilo postaviti temeljito in čvrsto organizacijo, ki bo kos težavam. Tega se je dobro zavedal.

Vendar: nedeljsko popoldne, dokler je bil v Ljubljani, je bilo samo sinkovo. In tako sem vsako nedeljo ob istem času na istem križišču prevzela to živo blago in ga odpeljala v očetovo naročje.

Dokler ni prišla zadnja nedelja:

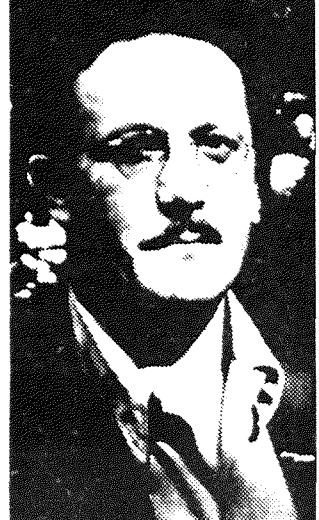
Vedela sem, da naslednje dni Krištof odide nazaj k partizanom. To bodo zadnje ure, ko bo imel malega pri sebi. Hudo mi je bilo. Ko sem ga pripeljala domov, sem se umaknila in ju pustila sama. Krištof se je igral z njim kot prejšnje nedelje, le da ni bil tako zgovoren kot ponavadi. Ni hotel pokazati, da mu je tesno ob slovesu. Mali se je strička tako privadil, da je bil kar vesel, ko sem prišla ponj.

»Gles stličku? Pliden stliček!« je ponavljal vso pot. Kot da bi čutil, da je to več kot striček. Saj stričkov je bilo okrog njega dovolj, a resnično njegov je bil samo eden. Edvard Kardelj-Krištof.

Ko se je to nedeljo zvečer poslovil od Bučka, je bil kratek. Vlogo v očeh so skušala prekriti stekla očala, ki jih je nosil. Težko mi je bilo. Nesla sem voziček in Petra po stopnicah, iz kletnega stanovanja. Pred hišnimi vrati sem postavila voziček na tla in popravila odejico. Mimogrede sem se ozrla v okno naše kopalnice. Zavesa je bila odmaknjena in skozi šipo je gledal žalosten očetov obraz.

Ko bi se vsaj vse srečno končalo, je bila moja vroča želja. S Petrom sva odšla skozi temen in vlažen jesenski večer k uri na Rimski cesti. To pot zadnjič.

Mica Škerlavaj

Titova izjava ob smrti Edvarda Kardelja

Globoko me je presunila žalostna novica, ki nas je dohitela daleč od domovine, o smrti našega dragega tovariša Edvarda Kardelja-Bevca. Smrt tovariša Kardelja, člana predsedstva SFRJ in predsedstva CK ZKJ, je velikanska in nenadomestljiva izguba za našo zvezo komunistov in našo jugoslovansko socialistično skupnost, za vse narode in narodnosti naše države, za vse delovne ljudi in občane Jugoslavije.

Tovariš Kardelj je bil pol stoletja vojak našega revolucionarnega gibanja, neomajen borec, ki ni poznal umika in oddiha. Za revolucionarno pot se je odločil v svoji mladosti, potem pa zdržal vse torture neljudskih režimov, izkusil vse težave in nevarnosti ilegalnega dela in šel skozi vse bitke osvobodilne vojne.

Kot napreden intelektualec je stopil v službo delavskega razreda in ostal od začetka do konca v prvih vrstah boja za njegove interese in pravice. Tako je tudi zelo zgodaj postal ena izmed vodilnih osebnosti njegove avantgarde – Komunistične partije Jugoslavije.

Mene osebno povezujejo s tovarišem Bevcom več kot štiri desetletja dela in boja na težavni in častni revolucionarni poti.

To so bila štiri desetletja najinega tesnega in neskajenega sodelovanja, zmeraj, do zadnjega dne prežetega z razumevanjem in globokim medsebojnim zaupanjem, zasnovana na popolni enotnosti misli in akcije v vseh fazah naše revolucije in socialistične graditve. V Edvardu Kardelju sem imel močno oporo že v tistih težavnih predvojnih letih boja za čistost in konsolidacijo naše partije, kot tudi kasneje v pripravah narodnoosvobodilnega boja. Z izjemnim darom revolucionarja je sodeloval v graditvi strategije našega gibanja, zlasti v ustvarjanju naše fronte vseh demokratičnih in rodoljubnih sil, pred nastopajočimi nevarnostmi fašizma, za katere smo vsi vedeli, da se jim ne bo mogoče izogniti. V vojni se je odlikoval s pogumom, z globoko miselnostjo in dejavnostjo v ustvarjanju nove ljudske oblasti in postavljanju temeljev nove federativne in demokratične skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije.

Edvard Kardelj je s trdnostjo in vztrajnostjo prekaljenega komuniste in z izrednim ustvarjalnim dojemanjem marksizma ves čas po vojni nosil velikansko breme v graditvi države in njenem socialističnem samoupravnem razvoju, v krepitvi naše neodvisnosti. Zlasti se spominjam najinih pogovorov v prelomnih trenutkih našega revolucionarnega razvoja. Spominjam se, s kolikšnim žarom je sodeloval v pripravah na uvajanje samoupravljanja, s kako globoko analitičnostjo je osvetljeval procese v notranjem in mednarodnem razvoju ob sprejemanju programa ZKJ, katerega pomen in aktualnost se tudi po dvajsetih letih nista še niti malo zmanjšala.

Izredno velika sta bila vloga in prispevek tovariša Kardelja v ustvarjanju družbenoekonomskega in političnega sistema naše socialistične samoupravne skupnosti, v vseh ustavnih reformah, pri sprejemanju nove ustave, v razvoju in nenehni krepitvi sistema neposredne socialistične demokracije in oblasti delavskega razreda.

Edvard Kardelj mi je bil najožji sodelavec tudi v dejavnostih na zunanjepolitičnem področju, v krepitvi neodvisnega položaja naše države v svetu, v graditvi in uresničevanju politike neuvrščenosti, v boju za demokratične in enakopravne odnose med delavskimi, komunističnimi in drugimi strankami in gibanji in sploh med narodi in državami v svetu. Njegova izjemna teoretična in analitična sposobnost je tudi na tem področju prišla do polnega izraza.

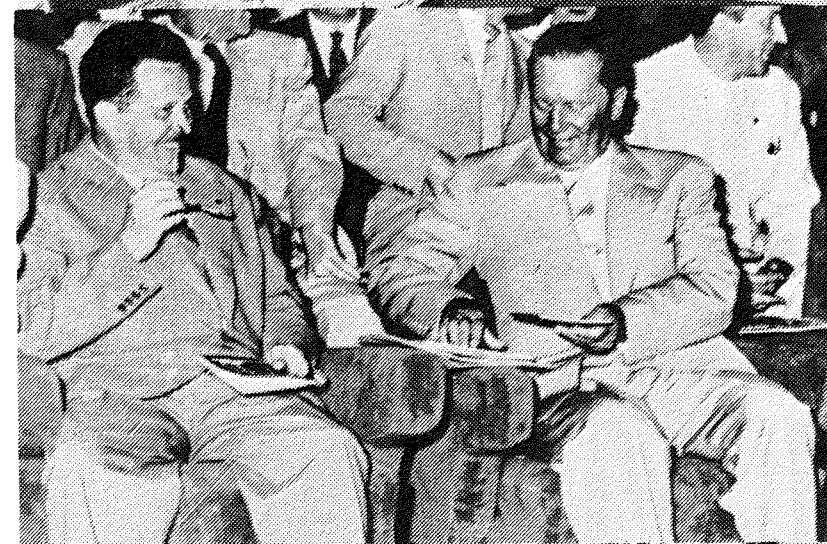
Na kratko rečeno, prispevek dragega tovariša Bevca k naši revoluciji je velikanski. Neprecenljivo je, kar je prispeval k njeni kontinuiteti in njeni humanistični in demokratični vsebini. Bratstvo in enotnost sta globoko prevevala njegovo bit in njegovo delo. Zato je tudi užival toliko ljubezni in neomejeno spoštovanje ne samo pri svojih soborcih, ampak tudi pri vseh narodih in narodnostih naše socialistične skupnosti. Tovariš Kardelj je ogromno prispeval k razvoju teorije o nacionalnem vprašanju. Vse to mu je pridobilo tudi velik ugled v svetu.

Osebnost Edvarda Kardelja simbolizira brezkompromisnega borca, preprostega in skromnega človeka in tovariša, tihega in neutrudnega delavca. Že davno je nevarna bolezen načela njegov organizem, ni pa mogla zmanjšati njegovega ustvarjalnega dela.

V zadnjem času smo se pogostoma vpraševali, od kod mu ta silna moč in nenavadna energija. Bil je heroj v dolgoletnem revolucionarnem boju, heroj je ostal do zadnjega diha.

Njegovo bogato revolucionarno delo je globoko vsajeno v našo družbeno bitnost, v temelje naše skupnosti in zato je tudi trajno. Njegov svetli lik pa bo generacijam navdih in zgled doslednega komuniste, neutrudnega revolucionarja in čudovitega človeka.

Slava in hvala tovarišu Edvardu Kardelju!

Posmrtno red junaka socialističnega dela

Predsednik republike Josip Broz Tito je odlikoval tovariša Edvarda Kardelja, posmrtno, z redom junaka socialističnega dela.

Ukaz predsednika Tita:

»Na podlagi 337. člena, četrte točke ustave SFRJ Jugoslavije in 4. člena zakona o odlikovanjih Socialistične federativne republike Jugoslavije odločam, da se Edvard Kardelj za dolgoletno in požrtvovalno revolucionarno delo, za izredne zasluge v boju za osvoboditev domovine in ustvarjanje nove skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, za neprecenljiv prispevek k odpiranju in utiranju novih poti graditve socializma in socialističnih samoupravnih odnosov in za izreden delež pri ustvarjanju politike neuvrščenosti, miru in prijateljstva med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in drugimi državami v svetu **posmrtno odlikuje z redom junaka socialističnega dela.**«

Z redom junaka socialističnega dela je bil tovariš Kardelj odlikovan že drugič.

Titovo sožalje Pepci Kardelj

Draga tovarišica Pepca, globoko in boleče me je presunila vest, da se je končala častna življenjska pot dragega Bevca. Čeprav smo se skupaj s tabo vedno bolj bali izida težke bolezni, katere tegobe je tako stoično prenašal, se je težko sprijazniti, da ni več med nami njega, mojega najtesnejšega sodelavca in soborca skozi več desetletij. Odšel je dostojanstveno, kot borec, ki je do zadnjega diha dajal od sebe vse.

Ne najdem besed, s katerimi bi lahko v tem trenutku natančno izrazil tisti izjemno velik prispevek, ki ga je Bevc dal naši partiji, naši revoluciji, neodvisnosti, samoupravnemu socializmu in ugledu naše države v svetu. Njegov svetel lik neomajnega revolucionarja, ki je vse svoje življenje posvetil uresničevanju idealov in stremeljenj delavskega razreda, njegova redko plemenita osebnost, ostaja globoko v nas vseh, v vsakem našem človeku in bosta vzor mnogim, mnogim generacijam. Morda je to tudi največja nagrada nekemu revolucionarju.

Prosim te, bodi prepričana, da v teh težkih trenutkih delimo bolečino s teboj in tvojo družino, kakor jo delijo milijoni naših ljudi.